

CAMPINIA

driemaandelijke uitgave van het
Streekarchief
Regio Eindhoven

27e jaargang, nr. 104

januari 1997

Redactie-adres: Streekarchief Regio Eindhoven
Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot

Redactie en H. Mijland en J. Suijkerbuijk
informatie: telefoon 0499 - 575245

Abonnementen, losse nummers:

In 1997 bedraagt de abonnementsprijs f 25,-- per jaar, inclusief verzendkosten en administratie.

Deze kosten zijn te voldoen, ná ontvangst van de acceptgiro, op postbanknummer 47.16.46 ten name van Streekarchief Regio Eindhoven te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers van de lopende jaargang bedraagt f 6,25. Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn bij de redactie te bestellen tegen een daarvoor geldende vergoeding. Indien opzegging van het abonnement niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van de lopende jaargang, wordt het abonnement automatisch verlengd.

Copyright: Streekarchief Regio Eindhoven
Overname van artikelen of gedeelten daaruit dient U schriftelijk aan te vragen bij de redactie.

Lay-out en drukwerk:
Maras Drukkerij, Oostelbeers.

ISSN 0166-6959

Omslag: gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

INHOUD

I.	Oirschot en de Beerzen II door J. Lijten	4
	De 'Salavtor Mundi' luidklok van Zeelst door kwal. Bijnen	17
III.	Kempische curiosa 37 De beeldsnijders van de Oirschotse koorbanken door J. Lijten	26
IV.	Het klein huis 'in de haegh' ofwel Flutterd 1 te Oirschot door H. Mijland	29
V.	Een doortastende pastoor van Wintelre en zijn nazaten door J. Lijten	40

I. OIRSCHOT EN DE BEERZEN II

door J. Lijten

Onder deze titel schreven wij in 1993 een artikel om duidelijk te maken, dat Oirschot en de Beerzen van nature bij elkaar horen en op elkaar zijn aangewezen en dat het verzet daartegen van enkele dorpspotentaten enkel door dubieuze motieven was ingegeven. Wij wezen daarin ook op de rol die de centrale overheid heeft gespeeld in de verdeling van de grotere eenheden, zoals Kempenland, in dikwijls veel te kleine schepenbanken en later gemeenten, om daardoor de invloed van die centrale overheid - lees: haar ambtenaren - te versterken volgens het aloude beginsel 'verdeel en heers'.¹⁾

Wanneer thans door de centrale overheid de Beerzen weer met Oirschot verenigd worden, is dit een klein herstel van de fouten, die zij in het verleden gemaakt heeft. In het genoemde artikel wezen wij er ook op, dat het aangewezen zijn op elkaar en de samenwerking in vele zaken niet verhinderd heeft, dat er ooit onderlinge onenigheid was, die zich in haar ernstigste fase gedemonstreerd heeft in wat wij noemden 'de Beerse oorlog'. Door lieden, die nog steeds niet goed kunnen of willen lezen, is deze passage ons voor de voeten geworpen, alsof wij de onenigheid wilden bevorderen, ofschoon voor elke onbevooroordeelde lezer duidelijk was, dat wij het tegeendeel beoogden.

De onenigheid, die er was tussen Oirschot en de Beerzen, ging, zoals ook veruit de meeste kwesties tussen andere plaatsen, over de gemeeynte, dat is de gronden in gemeenschappelijk gebruik.

Wanneer we de geschiedenis van de gemeeynten nagaan, is het geen wonder, dat daarover telkens opnieuw ruzie gemaakt werd. Oorspronkelijk lagen de dorpen in onze regio zover uit elkaar, dat er een overvloed was aan ongecultiveerde gronden, die door iedereen vrij gebruikt konden worden voor beweiding, turf steken, geriefhout kappen en vlaggen. In de twaalfde en dertiende eeuw werden echter steeds meer gronden in cultuur gebracht, zodat de woeste gronden langzamerhand minder werden en buurdorpen over het gebruik van die gronden met elkaar in conflict konden komen. De voor de hand liggende scheidsrechter in dergelijke conflicten was de centrale overheid, in casu de hertog van Brabant en zijn raad.

Terwijl de hertog en de heer van Wezemaal rond 1250 nog door de bisschop van Luik geëxcommuniceerd werden, omdat zij zich ongecultiveerde gronden hadden toegeëigend,²⁾ en hertog Hendrik III van Brabant in zijn testament in 1261 nog opdracht gaf, om het onrecht, dat hij in deze begaan had, te herstellen,³⁾ was tegen 1300 algemeen aanvaard, dat de hertog woeste gronden 'uitgaf' aan de geburen en daarbij enige grenzen aanwees, om in conflictsituaties als rechter tussen partijen te kunnen optreden. Blijkens meerdere 'kaarten' heeft de hertog in het begin wel mondeling 'uitgiften' gedaan, maar op die basis was later nooit enig oordeel te geven, zodat ook die eerder mondeling gedane uitgiften later schriftelijk werden vastgelegd. Deze schriftelijke uitgiften waren echter dikwijls ook alles behalve duidelijk.

De hertogelijke raad ging eenvoudig af op de grenzen, zoals die door de aanvra-

ger werden genoemd, zonder dat men van de plaatselijke situatie op de hoogte was. Daarbij werden als grenspunten herhaaldelijk de gecultiveerde gronden van de buurdorpen opgegeven, terwijl deze reeds lang gewoon waren om de woeste gronden nabij hun dorp als gemeeynt te gebruiken. Soms werden als grenzen van een gemeeynt enkel de belendende gemeeynten opgegeven, zoals bij de uitgifte van de gemeeynt van de Beerzen d.d. 1334.05.30.⁴⁾

Deze gemeeynt is aangevraagd door de abdij van Tongerlo, aan welke abdij de parochie Oostelbeers behoorde. De oorspronkelijke akte berust dan ook nog steeds in het archief van de abdij en, hoewel daarin over de Beerzen in het algemeen gesproken wordt, betreft de grensomschrijving alleen de gemeeynt, die aan de zijde van Oostelbeers gelegen is. Nu is er met name een moeilijkheid, doordat er geen uitgiftebrief bekend is van het meest zuid-westelijke deel van de Oirschotse gemeeynt, welke enkel bekend is doordat ze in de uitgifte van de grote zuidelijke Oirschotse gemeeynt d.d. 1311.08.02 genoemd wordt als westelijke begrenzing daarvan onder de naam 'gemeeynt der Deenkenskinderen'.⁵⁾

Deze 'gemeeynt der Deenkenskinderen' zal door Daniel van Oirschot rond 1300 van de hertog gekocht zijn, want d.d. 1301.08.30 verkocht hij uit deze gemeeynt met instemming van de hertog 19 bunder aan de abdij van Tongerlo.⁶⁾ Volgens de tekst der akte hoorden deze gronden onder de parochie Oirschot. Er is dus op meerdere wijzen verwarring geschapen.

Toch is er geen aanwijzing, dat er in de eerste twee eeuwen onenigheid geweest zou zijn tussen Oirschot en de Beerzen. Zij hebben integendeel zich gezamenlijk moeten verdedigen tegen de vergaande pretenties van Oisterwijk.⁷⁾

Tegen het einde van de zestiende eeuw ontstonden er echter kwesties over het steken van turf in het gebied, dat voordien blijkbaar door beide partijen voor beweiding gebruikt werd.⁸⁾

In 1599 sloten Oirschot en de Beerzen een accoord in deze zin: om hoge proceskosten te vermijden zouden de Beerzen binnen drie maanden (uiterlijk drie en een halve maand) in handen van Thomas Diercx, notaris te Vessem, de bewijzen overgeven, dat zij alleen gerechtigd waren in het Beersveld. Daarop zou Oirschot binnen 3 (3 1/2) maanden antwoord geven in handen van dezelfde notaris, waarop de Beerzen weer binnen 3 (3 1/2) maanden zouden repliceren, Oirschot binnen dezelfde tijd dupliceren, de Beerzen binnen dezelfde tijd tripliceren enz., totdat men de zaak kon sluiten en de stukken in handen stellen van de Raad van Brabant te Brussel, die dan vonnis zou vellen.⁹⁾ In de tussentijd zouden beide partijen niet turven op het Beersveld. Het ging allemaal goed tot en met de dupliek van Oirschot, die d.d. 1601.02.04 werd overgegeven. De tripliek van de Beerzen bleef echter uit tot april 1606. Intussen waren de Beerzenaren weer begonnen met turf steken, waartegen Oirschot een rekest indiende bij de Raad van Brabant, die d.d. 1607.08.14 bepaalde, dat er tot een definitieve uitspraak geen turf mocht worden gestoken of van het Beersveld weggevoerd.» In deze omstandigheden ontstond de Beerse oorlog, waarover reeds is geschreven.

Het proces, dat nu voor de Raad van Brabant aanhangig was, werd voortgezet tot sextupliek en na designatie en dergelijke besloten met vonnis van de Raad d.d. 1612.12.05, waarin met een enorme omhaal de eis van de Beerzen, dat hun het alleenrecht van het Beersveld zou worden toegewezen, niet ontvankelijk werd verklaard en aan partijen bevolen werd, om het Beersveld gezamenlijk te gebruiken,

zoals dat sinds lang gebruikelijk was.¹¹⁾ (Zie bijlage I) De Beerzen werden veroordeeld in de helft van de kosten, terwijl de andere helft 'om redenen' gecompenseerd werd. In feite was men dus gewoon terug bij af.

De Beerzen geven echter niet gauw op. Zij wendden zich weer tot de Raad van Brabant om heel de gemeynt ten westen van de lijn Papenvoort - molen van Spoordonk aan hen als gemeynt toe te wijzen. De Raad verklaarde hen bij vonnis d.d. 1620.07.20 hierin niet ontvankelijk, maar gaf nu wel een bepaling betreffende het turf steken. Oirschot mocht alleen turf steken ten oosten van de genoemde lijn, de Beerzen alleen ten zuidwesten van de lijn Oirschieren - H. Eik - Eenhand. In de grote daartussen gelegen driehoek mocht geen turf gestoken worden.¹²⁾ (Zie bijlage II)

In beide Oirschotse afschriften staat bij de grensomschrijving van het turven voor Oirschot een klaarblijkelijke onmogelijkheid, die zal berusten op een interpolatie daar ter plaatse van een passage uit de grensomschrijving voor het turven van de Beerzen en die mogelijk al door de klerk van de Raad van Brabant is veroorzaakt, want als de interpolatie niet wordt weggedacht, in niet alleen de grensomschrijving onlogisch, maar is er ook geen gebied tussen de beide grenzen over, hetgeen toch duidelijk de bedoeling van de beslissing is en ook expresselijk wordt gezegd. De Beerzen werden ook veroordeeld tot het betalen van eenderde van de proceskosten, terwijl tweederde daarvan 'om redenen' gecompenseerd werd. Ofschoon deze beslissing voor Oirschot erg bezwaarlijk was, heeft men er zich maar bij neergelegd.

Na 1620 hebben de Beerzen en Oirschot eventuele onderling kwesties altijd in overleg en in vrede weten te regelen.

In 1672 werd in gezamenlijk overleg een nieuwe grensmaal gesteld bij de plaats, waar de kapel van de H. Eik gestaan had»)

In 1715 werd de grens tussen Oirschot en de Beerzen gemarkeerd door het opwerpen van zandhopen, waarbij opgaande boompjes geplant werden, zodat de grens ook op enige afstand zichtbaar zou zijn.¹⁴⁾

In mei 1802 wees men wederzijds gecommiteerden aan, om nu niet alleen het gebruik maar de volle eigendom van de gemene gronden volgens een duidelijke lijn te verdelen. De commissie stelde de grens vanaf de paal bij 's-Heerenvijvers tot aan de paal bij de kapel van de H. Eik vast, zoals ze tot 31 december 1996 heeft gelopen. Het accoord daarover werd in tweevoud getekend door alle leden van de commissie op 18 september 1802.¹⁵⁾

Besluit

Wanneer we ons afvragen, hoe het kwam, dat er in het geval tussen Oirschot en de Beerzen en in zovele andere gevallen ruzie ontstond over de door de hertog uitgegeven gemeynten, zijn er voor de besproken onenigheid twee oorzaken aan te wijzen. Op de eerste plaats is er geen akte bewaard van de uitgifte door de hertog van de gemeynt aan Daniel van Oirschot en op de tweede plaats heeft de hertogelijke raad zich geen enkele moeite getroost om voor de uitgifte enige controle uit te oefenen omtrent de juiste omschrijving van de grenspunten.

Pas rond het midden van de vijftiende eeuw heeft de Raad van Brabant op bevel van hertog Philips de Goede enige moeite gedaan om de grenspunten van de

gemeynten nauwkeuriger te omschrijven, maar toen enkel om er voor de hertog meer geld uit te kloppen.

De grenzen tussen andere gemeynten hebben dikwijls nog veel meer onenigheid teweeg gebracht.

Het is nu eenmaal onmogelijk, om vanuit een ivoren toren - of die nu in Brussel staat of in Den Haag - of die tien of honderd meter hoog is - een land goed te besturen.

Daarom zal men zelf de problemen ter plaatse moeten oplossen - niet met geweld, maar in goed overleg - niet volgens het zogenaamd democratische maar in werkelijkheid dictatoriale principe van de helft plus één, maar in eerlijk en belangeloos nagestreefde onderlinge consensus.

NOTEN

- 1) J. Lijten, 'Oirschot en de Beerzen', in *Campinia* jrg. 23 (1993), blz. 42 - 48.
- 2) A. Wauters, *Histoire des environs de Bruxelles I*, Brussel 1855, blz. 401.
- 3) Parochie-archief Oirschot, Register van Dooren - van Baar, blz. 414b^{1s}.
- 4) D.Th. Enklaar, *Gemeene gronden in Noord-Brabant in de Middeleeuwen*, Utrecht 1941, blz. 19.
- 5) J. Lijten, 'Oirschot kocht zijn grenzen', in *Campinia* jrg. 20 (1990), blz. 4 - 35 met name blz. 4 - 6 en 10.
- 6) H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 's-Gravenhage 1979, nrs. 620 en 621 d.d. 1301.08.18 en 1301.08.30; *Campinia* jrg. 4 (1974), blz. 60 en 115.
- 7) H. Veraa, '650/aar Beerse gemeynt', in *Campinia* jrg. 12 (1982), blz. 181 - 190.
- 8) Veraa, *Beerse gemeynt*, blz. 7.
- 9) Het accoord werd gesloten tussen wederzijdse regenten d.d. 1599.06.27 en na beraad door beide dorpen geratificeerd d.d. 1599.07.15: afschrift: O.A.A.O., vrl. inv. nr. 2972, A.
- 10) O.A.A.O., vrl. inv. nr. 2972, stuk H.
- 11) O.A.A.O., eh. 1612.12.05 Bijlage I.
- 12) Afschriften: O.A.A.O., vrl. inv. nrs. 2971 en 7996, bijlage II.
- 13) Oirschots schepensprotocol van 1671/2, blz. 347 d.d. 1672.04.21.
- 14) Protocol van allerhande akten 1715, tol. 187 d.d. 1715.09.27.
- 15) Origineel: O.A.A.O., vrl. inv. nr. 8800.

BIJLAGE I

1612.12.05

Brussel

Origineel: O.A.A.O., vrl. inv. nr. 997.

Alzoo in den jaere ons Heeren duysent vyffhondert ende negenentnegentich sevenentwintich daghen in de maent van junio waere geaccordeert ende gesloten tusschen die schepenen, gesworene ende raedtsmannen der vryheyt van Oirschot ter eenre ende die schepenen ende gesworen der dorpen van Oistelberse ende Middelberse ter andere syden, dat al sulcke questie ende geschil als d' ingesetenen

der voorscreven vryheyte van Oirschot ende d'inwoonderen der voorscreven dorpen van Oistelbeerse ende Middelbeerse tegen malcanderen hadden aengaende der Bersselvelde, soude by partyen voorscreven worden getermineert ende gesloten volgens der voorscreven accorde ende acte notariael daeraff gedepescheert, in welke voorscreven acte notariael wel expresselyck waere gespecificeert, dat d'ingesetenen der voorscreven dorpen van Oistelbeerse ende Middelbeerse schuldich ende gehouden waeren binnen eenen precisen tijt henne bescheede, brieve ende documenten, daermede sy soudren willen bewysen alleen sonder die van Oirschot gericht te wesen in den voorscreven Bersselvelde, te leveren in handen van Thomas Diericx als openbaer notaris, die welke tot ontfanghen van de voorscreven bescheeden by de voorscreven partyen waere geauthoriseert om by den selven notaris van de voorscreven bescheeden uuytgereyct ende geleverd te wordene aen de gecommiteerde van Oirschot authentike copye, ende om 'tselve te veldoene, zoo waere op den lesten dach der maant van octobri in den voorscreven jaere van XVC negenentnegentich alsdoen gecompareert Jan Aertsen van Beeck, Pauwels Jacops, Goyaert Marcelis, Peeter Willemsen ende Peeter Bogaers, respectieve schepenen der voorscreven dorpen van Oistelbeerse ende Middelbeerse, ende hadden overgelevert in handen des voorscreven notaris auctenthycke copye van den bescheede, d'welck die voorscreven ingesetenen van Oistelbeerse ende Middelbeerse van den voorscreven Bersselvelde waeren hebbende, wesende 't voorscreven bescheedt den voorscreven ingesetenen van Oistelbeerse ende Middelbeerse hen gegundt ende verleent by wylen Jan hertoghe van Brabant, Lothryck ende Limborch in den jaere duysent dryhondert vierentdertich 's maendaeghs naer het hoochweerdich hoochtijt van den Heyligen Sacramente. In welcken voorscreven bescheede openlyck genoech ware blyckende, dat d'ingesetenen van de voorscreven dorpen van Oistelbeerse ende Middelbeerse alleen gericht waeren in den voorscreven Bersselvelde ende macht, auctoriteyt ende bevel hadden, om die beesten van vrepde dorpen comende opten voorscreven Bersselvelde te mogen arresteren ende schutten ende die selve gearresterde oft geschutte beesten te houden tot dat aen hen oft hennen schouteth by den meestere der voorscreven gearresterde beesten soude wesen betaelt alsulcken amende als in den voorscreven bescheede claerlyck waere gespecificeert, gelyckerwys oock uuyten voorscreven bescheede claerlyck waere blyckende, dat die voorscreven ingesetenen van Oistelbeerse ende Middelbeerse uuyt den voorscreven Beersselvelde schuldich ende gehouden waeren jaerlycx aen den hertoghe van Brabant oft synen rentmeestere te betaelen sekeren cheyns tot recognitie van het vergunnen van den voorscreven Beersselvelde by den hertoghe van Brabant aen hen ten voorscreven tyde vergundt. Ende alsoo die van Oirschot eenige gerichticheden oft actie in den voorscreven Beersselvelde wilden pretenderen, moesten tenminsten oock jaerlycx aen den hertoghe van Brabant oft synen rentmeestere van den voorscreven velde eenigen cheyns betaelen, d'welck sy nyet en soudren connen doen geblycken. Behoorden alnoch daerenboven d'ingesetenen van Oirschot te bethoopen, dat sy van den hertoghe van Brabant eenich naerdere bescheedt, oudere van daete, waeren hebbende dan d'ingesetenen van Oistelbeerse ende Middelbeerse ten voorscreven daeghe hadden overgelevert ende ingeleeght. Hadden alnoch de voorscreven schepenen van wegghen ende in den naeme van de voorscreven dorpen van Oistelbeerse ende Middelbeerse overgeleydt ende innegeleyt tot confirmatie van

henne gerichtichcyt copye auctenticq van sekeren bescgelden bescheede, hen vergundt ende verleent van wylen den rentmeestere van Den Bossche met naeme Henrick van der Kelen wesende van der date veerthien hondert ende vierentachtich des seste daeghs der maant van december, waerinne den voorscreven ingesetenen van den voorscreven rentmeestere in den naeme van den hertoghe van Brabant waere geaccordeert de visscherye in de riviere genoempt de Aa in vueghen ende maeten zoo die voorscreven ingesetenen die altydt hadden gebruyckt ende alnoch sonder yemants toesegeen waeren gebruyckende, in welck voorscreven gebruyck d'ingesetenen van Oistelbeerse ende Middelbeerse zoo verre waeren gecomen, dat die limiten vandyen streckende waeren verre over den voorscreven Beersselvelde, van welke voorscreven visscherye d'ingesetenen van Oirschot egeene gerichticheyt en waeren pretenderende, zoo sy nochtans wel zouden hebben gedaen ingevalle zoo diep in't voorscreven Bersselvelde gericht waeren als d'ingesetenen van Oistelbeerse ende Middelbeerse voorscreven, midts welcken ingeleiden bescheede ende andere deductien hiervooren gespecificeert seyden finaellyck die van Oistelbeerse ende Middelbeerse voorscreven, dat zy alleen gericht waeren in den voorscreven Beersselvelde ende dat d'ingesetenen der voorscreven vryheydt van Oirschot egeene gerichticheyt daerinne en hadden, maar dat die beesten van Oirschot op den voorscreven Beersselvelde comende calengierbaer waeren ende gestelt mochten worden op alsulcke amende, als in den voorscreven bescheede waeren begrepen, ende dat die van Oirschot henne handen behoorden te trecken van den gebruycke des voorscreven Beersselvelts ende 'tselve geensints en behoorden te beschaedighen noch met torven, noch in't affweyden met henne beesten dan 'tselve te laeten dyen van Beersse peyselyck ende vredelyck gebruycken als haer eyghen erfve, mede te restitueren 'tgene sy t'onrechte genoten hadden ende die tosten daeromme geresen ende te rysene. Welck gescrifte ende aenspraecke by den voorscreven Thomaes Diricx als openbaer notaris op den vierden dach der maant van novembri des voorscreven jaers vyffthienhondert negenentnegentich ontfanghen zynde waere die selve by hem aen den schepenen ende regeerders der voorscreven vryheyte van Oirschot gecommuniceert, wacroppe tot eentin sekeren gelegenen daghe van wegghen der voorscreven schepenen ende regeerders van Oirschot vercleert waere, dat sy gesien hebbende 't voorscreven libel by den voorscreven aanleggeren op den voorscreven lesten octobris duysent vyffhondert negenentnegentich ende dacraff in conformiteyt van sekeren accorde van den sevenentwintichsten juny desselfs jaers gedient in handen van meester Thomas Diericx openbaer geadmitteert notaris totten ontfanck van de stucken wedersydens geauthoriseert ende vermoughens den voorscreven accorde gestelt om nae volcomen deductie ende probatie der saecken by advys van meesters in den rechten oft anderssints gescheyden ende geënicht te worden, nacorder in den selven contracti begrepen, daartoe zy verweerderen hun oock waeren refererende, seyden ende verclaerden voorts onder alle gewoonlycke ende behooryckc protestatiën ende beneficiën van rechte by maniere van antwoorde op de poincten ende articulen hierna in't vort gestelt ende sommierlycken gededueert, ende in den eersten zoo employeerden oock de voorscreven verweerderen, in quantum pro, de caerte hennelieden verleent by wylen hoochloffelycker memoriën hertogh Jan, hertogh van Brabant, van der daete derthienhondert ende elfve 's anderdaeghs nae Sinte Peetersdach ad vincula, wacruuyt claerlyck waere blyckende, dat de selve ver-

weerderen souden houden, hebben ende gebruycken sekere gemeynte streckende van paele te paele, gelyck daerinne gespecificieert stonde, wesende alsoo oock oudere van date dan de caerte daarmede d'aenleggeren hen schenen te willen behelpen, want comende totten verstande van de materie ende dyenvolghende solutie gevende op den eersten articule der voorscreven libelle, waerinne zy aenleggeren de caerte henlieden verleent van der daete des 's maendaeghs naer den Eerweerdighen Heyligen Sacramentsdach in den jaere derthienhondert ende vierdertich waren employerende tot hennen voordeele, als naementlyck dat de paelsteden in de selve caerte gespecificieert hen waeren streckende aen de uuyterste palen van Oirschot, antwoordende daerop seyden zy verweerderen, de selve caerte mede te nemen tot hennen grooten voordeele, gemerckt dat sy aenleggeren nyet alleen de selve gemeynte, contentieux genoempt het Bersvelt, moesten laeten ligghen ombeheympt maer oock wel distinctelyck, dat henne paelen souden comen aen de uuyterste paelen van Oerle, aen de uuyterste paelen van Oirschot ende aen de uuyterste paelen van Oisterwyck, ende nu ondersueck doende van den uuytersten paele van Oirschot, worde in de voorscreven caerte by den verweerderen geëmployeert bevonden den selven te wesen genoempt 'Deenkens kynderen', welcken voorscreven paele van 'Deenekens kinderen' met goede naervolgende redenen worde gesustineert ende gepresupponeert te wesen den heyligen Eyck, nyet alleen omdat daer buyten menschen gedencken waeren gestelt oft geseth geweest opter gemeynten twee eycken boomen, nu wesende groot ende oudt, oock dat den pael van Oerschoren comende eerst op den Papenvoert vandaer linierecht scheynde te loopen op den voorscreven heyligen Eyck, maer oock dat tot conforte ende versekerheyte van den selven pale aldaer waere geseth geweest een heyligh huysken, daerinne ruste het belt van Onser Liever Vrouwen, vele schoone mirakelen gedaen hebbende, by welcken heyligen huysken ende heyligen Eycke de pastoor oft cappellaenen van Oirschot altyt over memorie van menschen met processie van diversche geestelycke ende weerlycke persoonen van der kercken van Oirschot quaemen alle jaere saterdaeghs voor Sint Jans Baptistendach (tot nu eenige jaeren herwaerts dat 'tselve deur desen alsnoch tegenwoordigen intlantsche oirloghe waere beleth) hadden gedaen predicatie ende den offer aldaer gecomen van diversche persoonen van Oirschot ende omliggende dorpen by den kerckmeesteren van Oirschot gehaelt oft doen halen, jae nyet alleen op dyen saterdach maer alle andere daeghen alsser eenigen offer gecomen waere, tot welcken eynde de voorscreven kerckmeesteren van Oirschot hadden gestelt gehadt eenen goeden deuchdelycken ouden man, die de selve offeren tot behoeff der voorscreven kercke van Oirschot aldaer altydt hadde gecollecteert gehadt ende dit alles sonder eenighe contradictie van den aenleggeren oft henne voorsaeten, synde tot bevesticheyt van dyen oock waerachtich, dat sekere goeden binnen der voorschreven vryheyte van Oirschot in de servitude van den voorscreven pastoir oft cappellaen metten costere ende sekere reliquiën aen den voorscreven heyligen Eyck alle jaere saterdaeghs voor Sint Jans Baptistendach te vueren verbonden. Uuyt alle welke redenen te meer genoeg waere te spueren, dat den voorscreven heyligen Eyck moeste wesen den eenen uuytersten pale ende het voorscreven heyligh huysken waere staende oft immers noch cortelyck hade gestaen onder de jurisdictie van Oirschot, zoo het apparentelyck genoeg was, overmidts 'tselve waere gestelt aen de syde nae Oirschot toe van den selven heyligen Eyck, welcken heyligen Eyck

aen de syde van Beersen een weynich mede in het huysken begrepen waere, maer het meeste paert stont nae Oirschot toe. Item de verweerderen, naerdere henne stucken ondersoekende, hadden bevonden, dat in den jaere derthienhondert vyffentachtich waere geweest zekeren twist tusschen den ingesetenen van Oisterwyck ter eenre ende den ingesetenen van den dorpe van Beerse met henne medegesellen van Oirschot ter andere syden ter cause van henne gemeynten, uuyt welcker oirsaecke de commissarissen alsdoen tusschen de voorscreven partyen hadden gesteecken eenen pale tot Gestel aen Jan Goudtsmishoff aen de gracht, daarmede synen hoff van den eckren gescheyden waeren, met conditie (notanter) dat de koye ende beesten haeren ganck souden hebben in beyden syden sonder argelist, naerder blyckende by de copye der selver paelinghe van der date des lesten daeghs van oistmaent ende by hertoginne Joanna, hertoginne van Lothryck, van Brabant etc. den achtiensten octobris daerna geconfermeert, hiertoe noch concurrerende, dat naedemael de voorscreven ingesetenen van de dorpen van Beerse met dyen van Oirschot, hen medegesellen, om der paelinghe ende confirmatie tusschen dyen van Oisterwyck ter eenre ende dyen van Beerse ende Oirschot, henne medegesellen, ter andere syden te betomen, hadden sekere kosten gedaen, de voorscreven hertoginne de voorscreven ingesetenen van Beerse ende Oirschot hadde geoctroyeert zoo vele van de gemeynten, van haer alsdoen vercreghen, te moghen ver-coopen oft uuyt te geven totdat de selve kosten souden syn vervallen ende betaelt, naerder blyckende byder octroyen by de voorseyde hertoginne Joanna verleent van der date des vyffsten augusti derthien hondert vyffentachtich daeraff synde. Ende om oock te weten den pael comende van der gedsigneerde Deenckens kinderen tot des voorscreven Jan Goudtsmishoff stonde wel met goede circumstantie te presupponeren den selven Jan Goudtsmishoff alsnu te wesen het goet van Heylken Franssen tot Gestel certyts toebehoort hebbende Janne van den Loo, alsoo dat den selven pael van den heyligen Eyck waere loopende op den hoff van Heylken Franssen voorscreven aen den gracht, die den hoff van den acker was sluytende, wesende oock eenen van de uuyterste paelen van Oirschot, daer die aenleggeren hennen pael volghende hender caerten aen die syde moeste beginnen, zoo den selven pael aen die zyde naest Beerse waere den lesten pael van Oirschot. Ende al desen cesserende - d'welck nochtans neen, immers nyet in prejudicie van de voorscreven verweerderen - zoo waere oock waerachtich, dat nyettegenstaende de caerte van de aenleggeren, daer sy hen op wilden fonderen, waere staende sonder expresse mentie te maecken van de ingesetenen van Oirschot, dat nochtans 't vercrych van de voorscreven gemeynte soo wel waere geschiet tot behoeff van den ingesetenen van Oirschot als van Beersen, ende dat die van Oirschot van allen ouden tyden aff, jac over tachtich, negentich, hondert ende veel meer jaeren in het voorscreven Bersvelt altydt waeren geweest ende alnoch waeren in gelycke pos-sessie ende gebruyck van haer beesten daerop te stouwen ende wcyden ende anderssints te gebruycken min oft meer dan en deden die aenleggeren ende henne medeingesetenen, daarmede sy oock waeren op- ende affgaende gelyck 't selve in den jaere vyffthien hondert ende vyffthich wel genouch waere gededuceert ende geprobeert in seker proces, d'welck de verweerderen hadden gesustineert teghen den ingesetenen van Oisterwyck, sulcx ende in alsulcker vueghen al waer't alsoo, dat die voorscreven caerten soo wel van den aenleggeren als verweerderen waeren in heure cracht ende vigeur geweest, die selve wedersy-

dens (onder reverentie) voor slaepers waeren gehouden ende noch gehouden worden. Immers voor zoo vele dese materie aengonck, sonderlinghe zoo noch de selve aenleggeren noch verweederen nyet perfectelyck en consten bethoonen de uuyterste palen van de verweederen als 'Deenckens kinderen', dycn nochtans by goede apparentie gepresupponeert worde te wesen den heyligen Eyck, als voorscreven is, noch oock de Goudtsmishoeve, die verstaen ende gehouden worde te wesen tot Gestel het goet van Heylken Franssen voorscreven. Uuyt welcke ende andere oorsaecken beyde de caerten quaemen te cesserer, want d'een zoo wel als de andere, te weten d'aenleggeren mette verweederen de contentieuse gemeynte genoempt het Bersvelt altydt promiscue hadden gebruyckt ende daeraff d'een soo wel als d'andere altyt geweest ende noch waeren in de possessie van de beesten te stouwen ende weyen, oock met hey te meyen ende torff te slaen als de aenleggeren mayden oft torff sloe-ghen, immers 't selve ten respecte van der ingesetenen der hertgangen van Kerckhoff, Spoerdonck, Heele ende andere aldaer bynae aenpaelende binnen der voorscreven vryheyt gelegen, welcke Kerckhoff ende Spoerdonck waeren aldernaest aenpaelende van Oirschot, rontomme de voorscreven gemeynte geseten, oock gededuceert als boven ende zoo verre die voorscreven aenleggeren naerder wilden gericht zyn in de voorscreven contentieuse gemeynte (d'welck naectelyck ende wel expresselyck worde ont-kendt, gelyck oock ont-kendt worde de seclusie van de verweederen by den aenleggeren geallegeert) moeste icrst ende voor al bethoonen die voorscyde uuyterste paelen, d'welck den verweederen oock nyet en zoude tonnen prejudiciëren maer meer rechts geven in hennen vooraert, soo dien selve hem vele breeder ende wyder soude comen te extenderen dan zy nu waeren. Ende tot confirmatie van de voorscreven deductie ende probatie van den jaere vyfftych seyden alsnoch de verweederen, dat ten eynde d' ingesetenen van Spoerdonck ende daer ontrent geseten te beter ende gevuegelycker de voorscreven contentieuse gemeynte genoempt het Bersvelt met henne beesten ende anderssints zoude mogen gebruycken, waere gelaeten twee steeghden comende van der Vloet aff ende loopende naer het voorscreven Bersvelt, welcke steeghden oock altyt ombeheympt hadden gelegen ten behoeve als hoven, ende dat over memorie van menschen, behalven dat d'aenleggeren nu onlanx een van de selve steeghden tegen recht ende reden hadden beheympt ende daer mede den tocganck ende affganck der beesten van Spoerdonck feytelyck beleth. Uuyt welcker oorsaecken de verweederen met goede fundamente de selve steeghde wederomme hadden geopent.

Ende comende voorts totten tweeden articule der voorscreven libellen, daer d'aenleggeren mentioneerden ten respecte van de voorscreven contentieuse gemeynte aen den hertoch van Brabant zekeren cheyns te moeten betaelen, antwoordende de verweederen wel te gelooven, dat sy chcyns moesten betaelen uuyt henne erfven eertyts gemeynte geweest synde als oock anderssints, maer waere 't selve in deser materiën impertinent ende hier nyet applicabel, gemerckt de verweederen ten respecte van henne caerte gelycken chcyns moesten betaelen, welcke caerte beyde quaemen te cesserer, gelyck boven genoech verhaelt waere. Ende en conste daermede oock nyet verstaen worden, dat de verweederen zouden gesloten syn uuyter voorscreven contenticuser gemeynte, gelyck d'aenleggeren in den selven tweeden articule wel temerairlyck poseerden, emmers nyet ten respecte van de voorscreven hertgangen van Spoerdonck, Kerckhoff, Heel ende andere voorscre-

ven, want die altyt over meer dan menschen gedenckenisse overal in de voorscreven gemeynte waeren geweest ende oock alsnoch waeren in de possessie ende effectuele gebruyck metten aenleggeren soo in't stouwen ende weyen van henne beesten ende anderssints gelyck hiervoore genoech waere verhaelt ende gededuceert, jae oock by diversche loffweerdige ende wel gequalificeerde persoonen binnen Bersen gegoyt ende gewoont hebbende in de voorscreven productie genoech waere verclaert ende by hennen eede bevesticht, daertoe de verweederen om cortheyt wille waeren gedragende, om in terminis probandi naerder te employeren, soo dat naer rechte behooren soude, dm'mede preteriërende den derden ende vierden articulen der voorscreven libellen van den aenleggeren als met 'tgene voorscreven is genoech gesolveert, sunderlinge de gene over lange jaeren, jae over memorie van menschen gecesseert ende geslaepen hadden ende de possessie hindeinde in de gemeynte bekent waere gelyck in desen cas waere geschiet, gelyck oock in desen cas nyet en opereerde tot voordeele van der aenleggeren noch oock tot achterdeele der voorscreven verweederen het bescheet van de visscherye, die den selven aenleggeren soude ergundt zyn geweest by den rentmeestere van Den Bossche, om by hen alleen de Aa te moghen bevischen, want het selve bescheedt nyet en vermeldte van den buyten loopenden riviere maer binnen den palen ende limiten van Beerse, noch oock dat sy specialyck daervoor cheyns soudent moeten betaelen, d'welck uuyter cotype van 'tselve vergunnen nyet en conste verstaen worden, maer alleenlyck by den aenleggeren oft hennen voorsaeten ter causen van henne misbruyck in't visschen gebruyckt, ende opdat op 'tselve stuuk egeene naerdere informatie en soude worden genomen, waere daervoore eens betaelt twelf Rinsguldenen, welck oock al cesserende als voore, en waere den verweederen oock in't minste nyet ruerende, want soo verre eymandt van der ingesetenen der verweederen geraeckte te tomen visschen in de selve riviere, d'welck zy oock nyet en wisten ende oock selden gebuurt, dat 'tselve waere gedaen beneden den heyligen Eyck naer Spoerdonck, daer de riviere over de gemeynte wesende vooraert der verweederen in de Vloet waere loopende, ende dat alles naer ouder gewoonten, gelyck over memorie van menschen sonder contradictie van den aenleggeren waere geschiet. Midts allen den welcken redenen, middelen ende motiven ende de gene hier toe ex officio oft anderssints noch soudent worden gevueght, soo contendeerden ende concludeerden de verweederen, dat by vonnisse oft sententie diffinitif oft interlocutoir deur manisse des richters oft anderssints arbitraelyck soude worden geseeght, gesententiëert ende verclaert voor recht, omme den aenleggeren tegens den verweederen geconcludeert ende gecontendeert te hebben, immers in matten ende vueghen soo sy dat hadden gedaen, nyet en waeren geweest noch alsnoch en waeren ontfangbaer, maer dat sy verweederen soudent blyven berustende in henne oude possessie van de contentieuse gemeynte genoempt het Bersvelt met stouwen ende weyen van henne beesten te gebruycken oock met heij te meijen ende torff te slaen, immers dat ten respecte van de voorscreven hertgangen, ende dat oock de selve aenleggeren de voorscreven steeghde soudent leseten ende houden open ende ombeheympt, omme de beesten van den ingesetenen van Spoerdonck ende daer ontrent geseten haeren vryen ganck ende koeren daer deur totter voorscreven gemeynte te moghen hebben, ende dit alles naer ouder gewoonten, possessiën ende hercomen, oft dat anderssints den voorscreven verweederen soude worden geadjudiceert alsulckc conclusie als uuyter

deductie ende productie van der saecken tot hennen meesten voordeele soude worden bevonden te behoorene, mede maeckende heysch van costen, schaeden ende interessen, implorerende tot dyen het goedertieren officie van den richtere, welke voorscreven antwoorde insgelycx by den voorscreven notaris meester Thomas Diericx ontfangen synde ende gecommuniceert wesende aen de voorscreven schepenen ende regeerderen van Oistelberse ende Middelberse op den twintichsten dach der maent van junio in den jaere sestienhondert waere daer tegens van hennentweghen gediend van scriftuere van replycke, ende midts den redenen, midde-len ende motiven aldaer geallegeert ende gededuceert, zoo persisterden sy alnoch by de conclusie in hen voorscreven libel oft aenspraecke genomen, ende dat voorts by vonnisse diffinitive oft interlocutoire soude worden geseeght, verclaert ende uuytgesproken voor recht, dat die voorscreven verweerderen in henne antwoorde, genomen in maeten ende vueghen soo de selve by hen waere genomen, nyet en hadden geweest noch alnoch en waeren ontfangbaer, maeckende insgelycx alnoch heysch van costen hieromme gedaen ende alnoch te doene, implorerende tot dyen het goedertieren officie van den richtere. Ende die voorscreven schepenen ende regeerderen van Oirschot daertegens in geschrifte gediend hebbende van henne duplycke, persisterden insgelycx midts den redenen aldaer geallegeert ende gededuceert in de conclusie by henne voorscreven antwoorde genomen, maeckende alnoch heysch van costen. Ende wesende voirts in de voorscreven saecke by consente van beyde partyen getripliceert, gequadupliciert, gequintupliciert ende gesextupliciert, hadde de selve partyen malcanderen volgende den voorscreven accorde geadmitteert ten thoone, diewelcke sy voor zekere commissarisen by hen daertoe gecosen hadden gedaen ende affgeleydt zoo by getuyghen by hen geproduceert als by verscheyden stucken ende munimenten by hen in forme van thoone geëxhibeert, ende hadden voirts respectivelyck gediend van scriftelycke reprochen ende salvatiën, ende voirts voor zekere commissarisen van den Raede van Brabant gehouden diversche verbaelen, ende voor de selve op den nevensten january ende negenentwintichsten january sestienhondert thiene gedaen respectievelycke designatiën van der plaetsen, daeromme tusschen partye questie was, ende voirts in saecke gesloten ende recht versocht, hebbende voirts beyde de voorscreven partyen in conformiteyt van den voorscreven accorde by henne supplicatie in den voorscreven Raede van Brabant den vyffden dach der maent van februario sestien hondert elffve versocht dat den voorscreven Raede soude gelieven het proces alsoo geinstruëert ende gefurneert in conformiteyt van den voorscreven accorde, t'ontfanghen ende daeroppe recht ende justicie te administreren naer behooren, waertoe waere by appointementen marginael op de selve requeste gestelt daertoe gecommiteert den secretaris Buschere, die hetselve proces alsoo gefurneert ende geinstruëert hadde ontfanghen ende voirts geleverd in handen van den voorscreven Raede, om daerop recht ende justicie geadministreert ende gedaen te worden nae behooren, GESIEN ENDE GEVISITEERT wel ende in't lange in den voorscreven Raede van Brabant het proces der voorscreven partyen uuyt crachte van der voorscreven compromisse tusschen de voorgenoempde partyen op den sevenentwintichsten dach der maent van junio in't voorscreven jaer ons Heeren vyffthien hondert negenentnegentich aengegaen ende voor den notaris meester Thomas Diericx geinstruëert by aenspraecke gediend den lesten octobris in den voorscreven jaere vyffthien hondert ende negenentnegentich, antwoorde, replycke, duplycke, tri-

plycke, quadruplycke, quintuplycke ende sextuplycke, gesien tot dyen den thoon van beyde de voorscreven partyen metten stucken ende munimenten ten wedersyde gediend ende overgegeven mette reprochen ende salvatiën der voorgenoempde partyen met oock die twee respectievelycke designatiën voor de voorscreven commissarisen van den voorscreven Raede op de plaetse contentieux gedaen, alles in den voorscreven Raede behoorlyck gefurneert ende overgebracht om aldaer gedefiniëert, ende gesententiëert te wordene navr behooren, ende op al wel ende rype-lyck geleth, met oock geconsidereert 'tgene des men in dese behoorde oft eenichs-sints stont te considereren, MYNE HEEREN VAN DEN VOORSCREVEN RAEDE VAN BRABANT tusschen de voorgenoempde partyen recht doende segghen ende vercleren, dat de voorscreven aenleggeren, om by de voorscreven henne aenspraecke versocht ende geconcludeert te hebbene, soo ende gelyck sy dat hebben gedaen, nyet en syn ontfangbaer, maer sullen partyen het velt geheeten Berselvelt mogen blyven genieten ende gebruycken onder malcanderen, soo ende gelyck sy dat in voorgaenden tyden hebben gedaen, condempnerende den voorscreven aenleggeren in de hellicht van de costen van den voorscreven processe ter behoorlycker taxatie ende moderatie van den voorscreven Raede, d'andere hellicht om redenen compenserende.

Aldus gedaen binnen der stadt van Brussele vyff dagen in de maent van decembri in't jaer ons Heeren duysent zesshondert ende twelffve.

w.g. Buschere.

N.B. Geschreven in een katern van zes dubbelgevouwen bladen perkament, elk blad gesigneert: Buschere.

In dorso: Solvit Stockelmans XXVII Rg X st.

Vonnis voor die schepenen ende regeerders van Oirschot

met latere hand toegevoegd: contra Oist en Middelbers over het Bersvelt 1612.

later: 5 decembris 1612

N7

C. 14

No 89.

BIJLAGE II

1620.07.20

Brussel

Vonnis van de Raad van Brabant in de zaak van de Beerzen contra Oirschot.

Afschriften: O.A.A.O., vrl. inv. nrs. 2971 en 7996.

Dye scepenen ende regeerders van Oistel- ende Middelbers, supplianten teghens

dye scepenen ende regeerders der vryheyt van Oirschot, rescribenten.

Gesien in den Raede van de Eertshertogen, onse genadige herren ende princen, geordineert in delen heuren hoocheden lande ende hertochdomme van Brabant de requeste by dye voorscreven supplianten den XIIIen decembris 1613 aldaer gepresenteert, daerby versueckende, dat den voorscreven Raede gelieven wilde te veranderen den derden pael aldaer vermeit ende denselven te steecken ende ordineren te plaetsen van ouder tot ouder genoempt Tapenvoore ende vandaer te reenen recht op het molenrat, wesende de limiten van Oisterwyck, daer de gemeynte der supplianten volgende hennen ouden vercrychbrief is terminerende ende in sulcker vueghen partyen finalyck van malcanderen te scheyden, gesien totdyen de rescriptie by de voorscreven rescribenten op ende tegens de voorscreven requeste, gedient replycke, duplycke der voorscreven partyen, mitsgaders 't vonnis interlocutoir tusschen deselve partyen den vyffden juny 1613 gegeven, designatiën ende thoon dienvolgende voor commissarissen van den voorscreven Raede gedaen ende genomen, gesien daerenboven ander vonnis interlocutoir tusschen de voorscreven partyen gegeven den XXVI^m may lestleden, verbael dyenvolgende voor de voorscreven commissarissen gehouden mette stucken ter wedersyden gevuecht ende op all well ende rypelyck geleth, 't HOFF regulerende partyen nopende het torffven op't Bersvelt, vercleert voor recht, dat dye voorscreven rescribenten (Oirschot) voortaan alleen het torffsteecken sullen hebben aen henne zyde van den molen van Spoidonck aff tot op't uuyterste van de Papenvoirt aen de zyde van d'Oirschoiren * ende dat dye supplianten (de Beerzen) insgelycx alleen het torffsteecken sullen hebben van Berse aff tot aen d'Oirschoiren ende van daer linierecht over den ** heyligen Eyck voorts tot op d'Eenhant ende dat voorts 't gheene tusschen beyde voorscreven limiten is liggende sal blijven ongetorfft, ordonnerende partyen hun daernaer te reguleren ende vercleerende de supplianten in hun voorder versueck nyet ontfanckaer ende hun condemnerende in een derdendeel van de kosten van den processe ter taxatie van den hove, die resterende twee dendeelen om redenen compenserende.

Aldus gedaen binnen der stadt van Brussele den XXen dach der maent Julij 1620.
onderteekent: Steenhuyse.

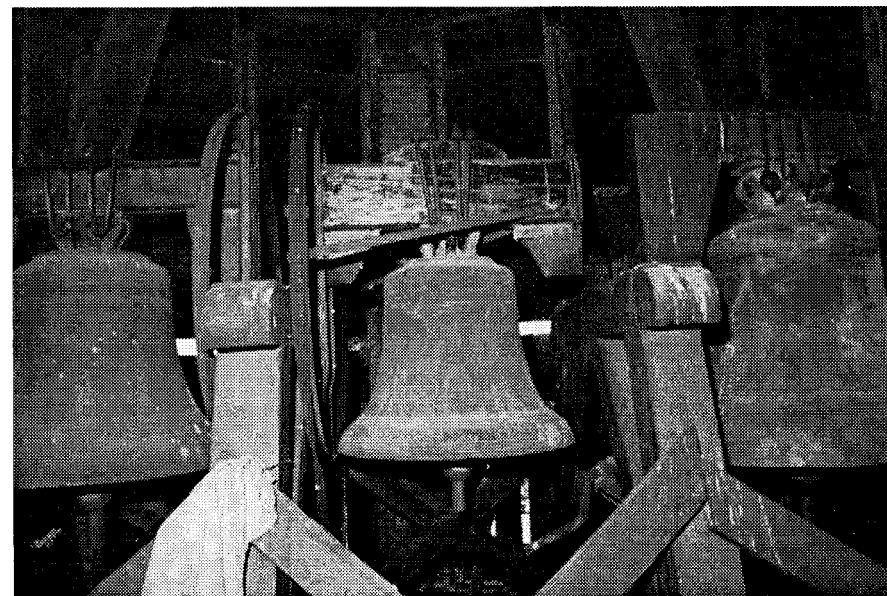
Hier is een foutieve interpolatie toegevoegd: ende vandaer linierecht over den heyligen Eyck voorts naer d'Eenhant.

** Hier is toegevoegd: voorscreven, waaruit wij menen te mogen concluderen, dat de klerk in Brussel de interpolatie reeds heeft toegevoegd.

II. DE 'SALVATOR MUNDI' LUIDKLOK VAN ZEELST

door Jacq. Bijnen

Op de klokkenzolder in de toren van de Willibrorduskerk te Zeelst hangen drie luidklokken. Twee ervan zijn gedateerd respectievelijk met de jaartallen 1948 en 1950. De derde toont ons het jaar van gieten in Romeinse cijfers MCCCCI (1551) (zie afbeelding 1). Deze klok roept, door haar hoge ouderdom, onmiddellijk de vraag op of zij steeds in Zeelst is geweest en zo ja wat haar oorsprong is.

Afbeelding I.

De bovenste geleding in de toren herbergt de luidklokken. In het midden de 'Salvator Mundi' uit 1551, geflankeerd door, links, de 'Johannes' uit 1948 en rechts de 'Carolus' uit 1950.

(foto: Jacq. Rijnen, november 1996)

Bekijken we eerst wat de klok zelf ons meedeelt, dan lezen we op de letterband op de bovenflank in kapitale letters:

SALVATOR * MONDI * PEETER * VANDEN * GHEIN * MI * GHEGOIEN
* INT * JAER * ONS * HEEREN * MCCCC*LI.

(Er staat 'MONDT' waar eigenlijk 'MUNDF' had moeten staan.)

De woorden van de tekst zijn gescheiden (*) door een lelieornament. De begintekst wordt aangegeven (#) met een medaillon, diameter 29 mm, voorstellende een Vera-icoon) ofwel de Doek van Veronica (toont het ware gelaat van Christus), aan weerszijden opgehouden door staande engelen (zie afbeelding 2). Breedte tekststrand, gemeten tussen de ringen, 31 mm, hoogte letters 26 mm.

Afbeelding 2.
Voorstelling van de Veronica-doek, opgehouden door twee engelen. Met dit medaillon wordt het begin van de rondgaande tekst aangegeven.
(foto: Jacq. Rijnen, december 1996)

Verdere beschrijving van de klok: het opschrift wordt aan de bovenzijde omgeven door een ornament, in renaissance-stijl, hoogte 7 cm. De versiering bestaat uit een zich zesmaal herhalend patroon voorstellende een wijde decoratieve vaas, aan weerszijden een gehurkte griffioen, naar de vaas gekeerd, zijn lange staart spiraalvormig opgerold. Tussen de naar elkaar gekeerde staartrollen van de repeterende afbeelding een decoratieve zuil die op een candelaber lijkt.

Aantal sierringen rond de klok:

- op de schouder: zes;
- boven en onder de tekst: twee en twee;
- op faussure: vijf;
- op slagrand: drie.

Onder de tekst, op de flank van de klok, drie ronde plaquettes, op gelijkmatige afstand over de omtrek van de klokwand verdeeld, voorstellende:

1. Christus als Verlosser van de wereld, afgebeeld in glorie met kroon (zie afbeelding 3);
2. wapen van de stad Mechelen
3. Heilige Familie voorgesteld als het huisgezin van Jezus, Maria en Josef (zie afbeelding 4).

Tussen deze plaquettes, drie ornamenten, eveneens gelijkmatig rond de klokwand verdeeld.

Massa klok: circa 510² kg; diameter onderzijde 94 cm; hoogte klok met kroon: 87 cm; hoogte kroon: 13 cm; aantal armen van de kroon: zes. Deze armen tonen aan de buitenzijde een decoratie (voorstelling is niet duidelijk en waarschijnlijk ook niet allemaal hetzelfde).

Afbeelding 3.
Palquette met de toepasselijke voorstelling van Christus als Verlosser van de wereld, omdat de klok 'Salvator Mundi' (=Verlosser van de wereld) heet.
(foto: Jacq. Rijnen, november 1996)

De klok hangt in een houten constructie, de klepel is van ijzer. Over de hele omtrek ontbreken stukjes uit de lip van de klok.

Bijzonderheden plaquettes

ad 1. Christus, ten halve afgebeeld, met kroon, op wolken, de omhooggerichte rechterhand in een zegenend gebaar, de linkerhand rust op een wereldbol, het geheel omgeven door een stralenkrans, diameter voorstelling 102 mm. Waarschijnlijk is deze afbeelding gekozen uit vele andere, omdat de klok 'Salvator Mundi' heet. Exact dezelfde afbeelding is door Jacob Waghevens (gestorven 1574) aangebracht op een klok uit 1532. Deze bevindt zich in het Nationaal Beiaardmuseum te Asten. (Een foto van betreffende plaquette op deze klok in: Lehr, 1971, afb. 59.)

ad 2. Een, identieke wapenafbeelding troffen we eveneens aan op de hierboven opgevoerde klok van Jacob Waghevens³). (Een foto van deze plaquette in Lehr,

1991, p. 102.) Ook de diameter is gelijk en bedraagt 112 mm. De voorstelling geeft een afbeelding van het wapen van Mechelen: drie balken met hartschild waarop een eenkoppige adelaar plat op rug liggend, met twee griffioenen als schildhouders; boven het schild, hangend aan een lint met knoop, twee gedeeltelijk ontrolde tekststroken.

Dit wapen mocht men vermoedelijk op het gietwerk aanbrengen als een soort keurmerk van de stad, door de gildemeester(s) verleend. Het wapen of keur van Mechelen op de klok hoeft overigens niet te betekenen, dat de klok aldaar is gegoten. In het algemeen en vooral bij zwaardere klokken was het gebruikelijk om een klok in de nabijheid van de toren waarin zij kwam te hangen, te vormen en te gieten. Immers, voor grote klokken waren de vervoersproblemen vrijwel onoverkomelijk.

ad 3. Diameter 102 mm. Eenzelfde voorstelling is te zien op de klok, in 1696 gegoten voor Beersel-op-den-Berg, door Jan van den Ghein, achterachterkleinkind van Peeter, de gieter van de klok uit 1551⁴). Een beschrijving, met afbeelding, van

*Afbeelding 4.
Reliëf voorstellende de H. Familie.
Bovenaan kijkt God de Vader toe.
(foto: Jacq. Bijnen, december 1996)*

*Afbeelding 5.
Replica van de afbeelding op de klok
uit Baarle-Hertog.
(foto: Jacq. Rijnen, november 1996)*

de klok van Beersel luidt, vrij vertaald uit het Frans: *diameter 11,5 cm, voorstellende het huis van Nazareth, op de voorgrond, links, ziet men het huis waarvan het dak zich profileert, waarbij de H. Maagd is gezeten; aan haar voeten speelt het kindje Jezus, wiens hoofd een nimbus draagt, op een bedje met twee engelen ernaast; op de achtergrond, rechts, St. Jozef die niet een grote bijl hout aan het kloven is terwijl voor hem een engel zich klaarmaakt om een pot op het vuur te zetten.* (Zie: Van Doorslaer: 1910(a), p. 159; 1910(b), p. 253; de hier bedoelde afbeelding staat in beide publicaties en is gedrukt met hetzelfde cliché.)

Hoewel er bij de klok uit Beersel verschil in diameter van de plaquette is met die van Zeelst, komt de beschrijving geheel overeen met de voorstelling op de Zeelster klok, waarbij kan worden toegevoegd, dat bovenaan God de Vader staat afgebeeld. We vroegen ons echter af of de diameter van 11,5 cm, in de publicatie uit 1910, op een vergissing berust en deze maat wellicht ook op 11,2 cm kan worden bepaald.

Deze afbeelding met dezelfde diameter van 102 mm komt voor op de in 1943 geroofde klok van Baarle-Hertog⁵). Er zijn echter een paar opvallende verschillen, waaruit mogelijk geconcludeerd kan worden, dat het origineel reliëf bewerkt is. Een kopie van deze voorstelling is aanwezig in het Nationaal Beiaardmuseum te Asten (zie afbeelding 5).

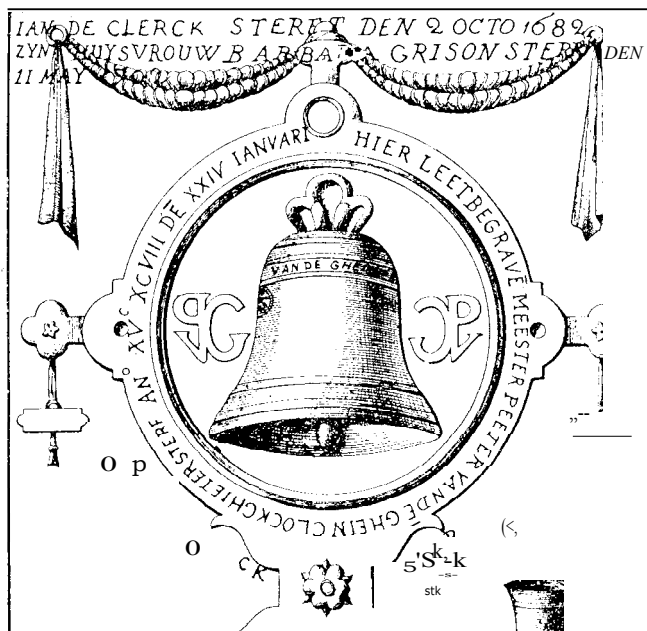
De Mechelse bronsgieterijindustrie en Peeter van den Ghein

Mechelen was indertijd een vermaard centrum van bronsgieterij. Het gieten van brons was er eeuwenlang in handen van verschillende families, die op dit terrein een klinkende naam hebben verworven. Aldaar werd reeds in 1254 het smedengilde opgericht waarin ook dat van de klokkengieters was ondergebracht. Vanaf het midden van de hierop volgende eeuw zouden de Mechelse bronsgieters bekendheid gaan verwerven. Nog een eeuw later zouden de gietmeesters uit deze Vlaamse stad een meer dan lokale vermaardheid krijgen. Onder hen gieters met namen als Zeelstman, Quaeys, Waghevens, Van der Ghein, Steylaert. Van allen zijn klokken bekend met in het gietwerk het wapen van de stad Mechelen.

Peeter of Petrus van den Ghein (alias Peeter I), de gieter van de 'Salvator Mundi' van Zeelst, stamt uit de tweede generatie bronsgieters van deze Mechelse familie. Tot in de vierde generatie na hem zouden telgen uit dit geslacht vanuit Mechelen dit vak uitoefenen. Peeter wordt als bronsgieter voor het eerst signaleerd in 1528. Het betreft een klokje met als opschrift de naam Peeter van den Ghein en het jaartal 1528. Hij verkreeg een grote naam op het gebied van het gieten van luid- en speelklokken, beiaards, tafelbellen, kanonnen en vijzels. Hij huwde in 1532 met Anna van Dyevoerden en stierf 14 maart 1561. Hun grafzerk werd in 1877 nog aangetroffen, in gebroken staat⁶), in de kerk van O.L.Vrouw van Hanswijk (O.L.Vrouw over de Dijle) te Mechelen (zie afbeelding 6). In 1910 was deze zerk aldaar niet te vinden⁷).

Peeter van den Ghein goot klokken voor Denemarken, Frankrijk, Nederland, Engeland, Spanje en Duitsland. Vooral in de Nederlanden was hij zeer actief, evenals zijn Mechelse collega's.

Een luidklok met een datering uit de 15e-16e eeuw is niet zo uitzonderlijk als op het eerste gezicht lijkt, immers vele plaatsen in onze omgeving hebben of hadden een of meerdere luidklokken stammend uit die tijd.

Lr\ HIER LEET BEGRAVE MEESTER IANVANDE GNE

HIER LEET BEGRAVE NEE STR
 PELTER VAN DEN CHEINI IN
 ZYN TYT GLOCKGHIETER
 STERF AN ° XV LXI DE XIII
 DACH MEERT
 EN ANNA VAN DYEVOERDEN
 SYN WETTIGHE FIVYSVROUW E.
 DIE STERF AN ° XV LXXV DEN
 XII DACH I-1 MIER BIDT VOER
 DE ZIELEN

DIE STERF XVc

KIAI oxx

INHOUDSOPGAVE

REGISTER

1996

Afbeelding 6.

Familiezerk van Peeter van den Ghein, in de kerk van O.L.Vrouw van Hanswijk te Mechelen, naar een tekening uit 1877.

INHOUDSOPGAVE 26e JAARGANG 1996

B ijnen, J.	
- 'Dudok' in Veldhoven	196 - 200
L ijten, J.	
-De functionarissen van het Oirschotse kapittel	5 - 15
-De verering van Odulphus in Best en Oirschot	50 - 56
-De identiteit van Oirschot	123 - 136
-Ricalt VI van Merode, heer van Oirschot, en zijn politieke opstelling	172 - 181
-Kempische curiosa	
34. De Sint-Anna-kapel van Aarle	48 - 49
35. Meten met twee maten	153 - 154
36. Een bedrijfsovername in 1916	201 - 202
Neggers, A.C.M.	
De nalatenschap van Jaspar Neggers	16 - 47
Pekelharing, prof.ir. A.J.	
-Het verzet en de Binnenlandse Strijdkrachten in Veldhoven bij de bevrijding, september 1944	83 - 97, 137 - 151
Stalpers, J.	
-Mr. Aert Corterels (de laatste katholieke schoolmeester van Oerle voor 1648)	76 - 79
Strijbos, H.	
-Historie op zolder (Een nader onderzoek naar de kapconstructie van het oude raadhuis van Oirschot)	182 - 195
Teurlinx, H.	
-Antoon Teurlinx, zouaaf	61 - 75
-De familie Teurlinx en hun stoelen- en wieldraaiersambacht	155 - 167, 203 - 215
Toirkens, J.	
Korte gezinsbeschrijving van het echtpaar Jan meester Aert Legius en Ida Toirkens, c.q. Meriken Aert Sijkens te Oirschot (ca. 1595-1670) en hun familie	99 - 112

Toke	
-Campinia honderdmaal	98
Verweij, M.	
-Provincie Noord Brabant 200 jaar ?	80 - 82
-Honderd maal CAMPINIA	4
-Een nieuwe behuizing voor het Streekarchief	116 - 120
-boek aankondiging: 'Monumenten in Veldhoven'	121 - 122
-Genealogische Dag Brabant	152
-Cursus Oud-Schrift voor beginners	216

A		Arti et Amicitiae, harmonie	164,201
Aa, A.J. van der	125,130	Asten, Peter van -, priester	76
Aa, Grote -, rivier	43	Atrecht, Unie van	174
Aalst	173	Audenhoven, Heylwig Rutgersdr. van	8
Aalst (Wichmans), Maaijke Lenaert		Audenhoven, Johan Baptist van -, kapelaan in Oi.	44
Lenart Moijses van -, c.v.		Audenhoven, Johan van -, past. van Best	48
Henrick Toirkens	102	Avignons, Maria Goijaert Janssen -, e.v. Marten van de Ven	103
Aarle, herdgang	48,52,104-105		
	107,109,111		
Aarschot	179	B	
Aarschot, Jan van den Doeren van -, roeddrager	10	Baaijens, Sis	71
Achter, Adriaentje Bartel van der -, c.v. Aert Jan Aert Sijkens	110	Baar, Arnoldus Theodorus van	38
Adriaens, Aert	99	Baar, J. van -, raadslid in Oi.	166
Adriaens, Goyaert -, schout van Oerle	76	Baar, n.n. van	161
Aelst, Matheeus Sijmons van	108	Baelious, Jan -, roeddrager	10
Aerts, Agnes Jan -, e.v. Lambert Willem Goorts	100	Baijens, Martina -, e.v. Cornelius Teurlinx	156,158,160
Aerts, Denis Jan (-Molders)	100	Bartholomeus, Jacobus	99
Aerts, Jan -, schepen in Oerle	76	Baselmans, Jan Peter	34
Aerts, Jenneke Jan -, e.v. Gerit Gerit Sroijen	100	Bataafse Republiek	80
Aerts, Marijke Jan -, e.v. Dielis van de Maerselaar	100	Bazelmans, Janet	84
Aerts, Mechtildis Egidius -, e.v. Wouter Aert Legius	99	BBC	88,90,144
Aistulf, koning van Lombardije	61	Beatrixkanaal	91,94,144
Aken	5,177-178	Beelaerts, Henrick rentm. van het kapittel van Oi.	11
Aken (Bosch), Jeroen van	105	Beemer, Johannes -, klokkegieter	124
Albano (Italië)	64	Beempt, top. Oi.	25,28
Algiers	61	Beers, Wilhelmus van	157
Altena, Land van	81	Beerse (België)	156
Amcijden, Gilbert van der -, basconter	7	Beerse Brug, top. Oi.	41
Amelrijck Bootsgasthuis	7,27,104,106-107	Beersveld, top. Oi.	40-41
Amerika (Noord -)	155,159-160	Beide Neten, departement	81
Amsterdam	86,147	België	81,84,87,142,150,213
Andel, Peter van -, secr. van Oi.	153-154	Beliën, J.	213
Andreas, Embertus	99	Berch, Anthonij Goorts van de	100
Andreas, mr. -, organist	8	Berckel, Nicolaes Johannis van	99
Andriessen, Eijmbert	99	Berg, Johannes Josephus van den	211
Antwerpen	81,149-150,174-176,179-180	Bergaigne, Henrick van -, kwartierschout	130
Appolonius scriptor	9	Bcrkt (Oerle)	78
Ardennen-offensief	150	Bernhard, prins	142
Ariaens, Philip -, schepen in Oerle	76	Bernardi, Elisabctha	99
Armenhoeve (Amclriek Booth)	104,107,109	Best	4,48,50-52,56,90-91,93-94,99,102-104,116,118,141
Arnhem	87,90,163-164	Best, past. van	6,11,56
Arsol i ([tal ië)	73	Bestsewcg (Oirschot)	215
		Betuwe	146
		Beveland	87
		Beverwijk	211
		Biesbosch	

Biezen, Willem Gerardszoon van der -, basconter	7	Brussel	76,81,106,128,131,134,142, 172-174
Biggelaar, Peter van de	103	Buckinx, Henrick Martenszoon	
Biggelaer, Joseph van den	21,29,34-37	roedrager	10
Bijnen, C. -, kapelaan in Best	48	Budel, Godefridus Coel Metten van -, koster	8
Bilsen, Geraert Jans Gerits	39	Bugisus (Bodgisus)	51-52,54
Binnenlandse Strijdkrachten	142	Burght, Nicolaas van de -, kerkm. van Oi.	20
Binnenlandse Zaken, dep. van Blaarthemseweg (Veldhoven)	159 96	Busservelden, top. Oi.	24,40,43
Bladel	150	Buytenen, M.P. van	50
Bladel, past. van	6,11		
Blanken, Hendrik	204		
Bleyleven, n.n.	179	C	
Boekhout, n.n. -, agent	97,148	Camp, top. Best	109
Boelants, Bastiaan (Hendrick)	26-28, 34,40	Campinia	4,98,155
		Camps, H.	55
Bogaard, Willem van den kapitteldeken van Oi.	10	Canada	143,146
Bogt, top. Oi.	35	Capelle, fam. van der	51
Bokhoven	78,80-81	Castel Gondolfo (Italië)	64
Bonaerts, Anneke	157	Castelficardo (Italië)	61
Bont Peertje, huis in Den Bosch	99	Catereels, Maria Henrica	79
Borchmans, Jan	131	Ceelen Velden, top. Oi.	40
Borgloon	52,54	Christyn, J.B.	129
Bosch, Jeroen	105	Civita Vecchia (Italië)	68
Boschdijk (Eindhoven)	94	Clammergat, top. Best	109
Boterwijk (Oirschot)	102	Clerx, Hendrik Franciscus	26-27
Boxmeer	80-81	Coenen, Johan kwartierschout	128
Boxtel	131	Commissaris van de Koning in Noord Brabant	162
Boxtel, kapittel van	9	Coningh, Meghel, wed. Jan de	41
Boxtel, Lambert van -, schoolmeester, kapittelnotaris van Oi.	9	Consalvi, kardinaal	61
Brabant	24,76,80-81,125-126, 132,172,179,181	Constantini, Constantinus	99
Brabant, Domeinen van	38,43	Coppens, Arnoldus	43
Brabant, Rekenkamer van	172,174,179,181	Coppens, Goijaert Christiaan molenaar	21,26-29
Brabant, hertog(in) van -, zie Jan IV, Johanna		Cort, Aert Peters de	127
Braeck, top. Best	105,109	Cort, Anna Willem de -, e.v. Jan Jan de Crom	101
Brake, Luppertus van der -, syndicus	10	Cortereels, Aert schoolm. in Oerle	76-79
Brauwens Helmondanus, Theodorus past. van Oi.	56	Cortereels, Catelijm, e.v. Aert	76
Breda	137,163,204	Cotereel, Peter	76
Breewater, top. Oi.	37	Cottereels, Catharina -, e.v. Peeter Flessers	76
Breugel, Caspar van	130	Courtois, Andreas -, zangmeester	7
Breugel, Willem van	174-175,180-181	Cowe, captain	137-138
Briare, Johannes Cornelis	210-212	Cranendonk	128
Briaire, Josephus Adrianus	211	Crom, Geertruyd de -, e.v. Ricalt V van Merode	174
Brocx, Anthonij	43	Crom, Jan Jan de	101
Broekbeempd, top. Best	109	Crom, Petrus de -, kapitteldeken van Den Bosch	8
Broekweg (Veldhoven)	83	Cromme, Catharina de -, e.v. Dirck	
Brouwer, fam.	84		

Toirkens	101,104-106	139,143-145,147-148, 150,161,165,196,212
Cromme, Jan Jan de	105	
Cuijck, Paulus Gerits van	35	Eisenhower, D.
Cuijck, Valarius -, vice-kapittel- deken in Oi.	56	Ekerschot, Everaerd in 't
Culemborg	205	El st90,146- 147
		Engeland
D		87,142,146,149
Daniels, Adriaan -, zangmeester	7	Engelant, Anneke Renriks -, e.v. Dirk Legius
Dekkers, Frans	163,167,207,209	Dirk Legius
Delft	84	Engelant, Gijsbertus Johannes
Detroit	155,159,160	Engelant, Jan Gijsberts van
Diest (België)	76	Engelbarts, Hans
Dijck, Jan ten	84,87-92,95-97	Erenbeemt, H. van de
	137-138,140,147	Erfvoert, Maria Adrianus van
Dijck, Marten van	38	Erven en Co., firma
Dijck, Willie ten	87-88,90,147	Erven, J.
Dijle, departement	81	Esch, Francis van
Dinant (België)	150	Esch, Jasper van -, rentm. van het kapittel van Oi.
Dommel, departement	81	Etten, H. van
Dommel, rivier	95	Eugenius III, paus
Dommelen, Nicolaes van	19	Europa (West-)
Dommeliers, Cornelia -, c.v. Augustinus Teurlinx	155-156	Everdingen, dr. van
Dommlers, Cornelius	155	
Donkers, Cor	48	F
Dooren, Adriaen van -, schepen in Oi.	34,44-45	Fey, Arnold (sr.) -, kapittelbarbier
Dooren, Theodorus van	36	Flessers, Peeter
Doorenboom, huis te Oi.	38	Franken
Doormalen, Dirk van	111	Frankfurt am Main
Dordrecht	84,137-138	Frankrijk
Dordtsche Kil	138	25,80,87,142
Dorpstraat (Veldhoven)	84	Frankrijkstraat (Eindhoven)
Driel	146	Franse Keizerrijk
Dries, den -, top. Oi.	40	Frederik, bisschop van Utrecht
Duc George Sigarenfabriek	84	50,53
Dudok, Wilhelmus Marinus -, architekt	196-197	Frenken, A.M.
Duitsland	87,93,140,149,213	55
Dun, top. Oi.	19,38-42	Friesland
		50
E		G
Eberstein, Otto van	176,178	Garibaldi, Guiseppe
Eeckerschot, Henrick	36,39-40	Gasthuisstraat (Oirschot)
Eeckerschot, Lucas	108	Geel (België)
Eersel	11,150	174-175,180
Eersel, secr. van -, zie Adam Quakclacr		Geelen, Gerardus Hendrikus
Eerssel, Peter van -, syndicus	10	211-212
Eerste Wereldoorlog	209-210,212	Geelen, Maria Josephina -, e.v. Cornelis Gerardus Teurlinx
Eindhoven	83-84,86,90-97	165,206,210
	100,116,123-124,126,128-131	Geertruidenberg
		80,94,143
		Geerts, Rutger Henrick
		48
		Gelderland
		80-81
		Gemert
		80-81
		George V, koning van Engeland
		143
		Geraerds, Henrick
		107
		Gerits, Goijaert Henrick
		104
		Gerven, Wim van -, kapper
		86-87
		Gerwen, Aert van
		41
		Gerwen, Peter van
		36

Geslerke, top. Oi.	37	Hees, Petronella van -, e.v. Jan	
Gestel	95,165-166	Kathreels	79
Gestel, Jan Hendriks van	37	Heieneind (Oerle)	78
Gezu kerk (Rome)	72-73	Heijden, Daendel van der	35,41
Ginhoven, Hendrik van	35	Heijle Camp, top. Oi.	41,43
Ginhoven, Pauwelijn, e.v. Hendrik van	35	Heike (Veldhoven)	89
Gisberti, Gisbertus Jois	99	Heilig Hartplein (Best)	52
Goering, Hermann	141	Heilige Eik, kapel	38,48
Goorts, Lambert Willem	100	Heistraat (Oirschot)	101
Goorts, Lijske Wouter Denis -, e.v.		Heistraat (Veldhoven)	143
Aert Jansen Legius	99,111	Helmond	124,131
Goorts, Margriet Hendrik Nicolaas	103	Hendrik II, bisschop van Luik	54-55
Goossens, Gerard -, secr. van Oi.	106	Henricks, Johanna Johannes	99
Goossens, Gerard Jan -, schepen		Henricx, Anthonis -, schepen in Oerle	76
in Oi.	102	Herberts, Jan Joosten	107
Goossens, Jan Gerit	100	Heriberti, Maria	99
Goossens, Nicolaas Jan -, pres.		Hersel, Jan van -, rentm. van het	
schepen in Oi.	127,131	kapittel van Oi., kapittelnotaris	9,11
Gramay, Henrich Ringaul	179	Hersel, Wolterus van -, rentm. van het	
Grammaye, J.B.	130	kapittel van Oi.	11
Grave	90	Herssel, Dielis van	35-37
`s-Gravenhage	106,125,137-138	Herssel, Jan van	38
Grevenbroeck, Clara van -, e.v.		`s-Hertogenbosch	8,78,81,93,99,108,123,125-132,145,153-154,174,176,179-181
jr. Lapostille	110	Hessels, Gijsbert Henrick	103
Grinten, Johannes van der	36,43	Heumen, Herman van -, kapittelnotaris,	
Groote Velden, top. Oi.	24,41	syndicus, roeddrager	9-10
Grootel, P. van -, Bouwexpl. en		Neusden	80-81
Handelsmij.	196-197	Heuvel (Oirschot)	19,39-40
Grootvelt, top. Oi.	37	Heuvel (Zeelst)	84,89,92,146,149
Grote Markt (Turnhout)	156	Heuvel, Jan Gijsberts van den	37
Gualteri, Joannes	99	Heuvel, Johannes Aertszoon van den -,	
H		organist	8
Haaren	155	Heuvel, Johannes Laurens van den	28
Haaren, J. van	213	Heuvel, n.n.	71
Haenenbergh, Walraven van -, notaris	181	Hilvarenbeek	18,174,180
Halfmijl (Oerle)	78	Hilversum	196
Halsteren	71	Hitler, Adolf	96
Hapert	86	Hof van Solms (Oirschot)	155
Hasselt, fam. van	94	Hogeneind (Oerle)	78
Haubracken, Jan Dirck	19	Holland, graafschap, gewest	80-81,175
Haubraecken, Pauwels	104	Holland, koninkrijk	81
Havermans, Cornelia -, e.v. Augustinus		Hoofken, top. Best	109
Teurlinx	155-156	Hooge Patacker, top. Oi.	35
Hechtel (Belgie)	86	Hoogeloon	164
Hedel, herdgang	156	Hoogen Dries, top. Oi.	39,43
Hee, Theodora Maria -, e.v. Paulus		Hooghuis acker, top. Oi.	35
Suijskens	27	Hoogstraat (Eindhoven)	84
Heerbaan (Veldhoven)	84	Hoppenbrouwer, Daniel de -, roeddrager	10
Heerbeek, Reinier van	28	Hoppenbrouwers, Mina	71
Heerbeek, Willem van -, past. van Best		Horenvenne, Lucas van de -,	
51-52,56,99,103			

matricularius	9	Kerkelijke Staat	61
Hout, Maria van -, e.v. Petrus van		Kerkhof, herdgang 18-20,24,26-29,38-41,	101,156
Leuven	163		76-79
Huijskens, Arnoldus Lambertus	21,27,39-43	Kerkoerle	
Huijskens, Claes	34	Kerkoerle, Cathelijm Dielis van -,	
Huisgezin, Het -, dagblad	206	Jan van de Ven	102
		Kerkoerle, Gijsbert Dielis van	103,109
		Kerkoerle, Maria van -, e.v. Hendrik	
		Neggers	37
Ierse!, Maria Agnes van -, e.v. Frans		Kernyl (Belgie)	76
Dekkers	167	Kinschot, n.n.	134
Innocentius III, paus	51	Kleijnenbreugel, Berbere Jan Gerits	
Israelitische Gemeente Oirschot	204	e.v. Jan Peter Baselmans	34
Italië	61,73	Klundert	80
J		Knegsel, past. van	6,11
Jacops (de Lege), Acrt	111	Kobbeek (Veldhoven)	89,139
Jacops, Jan Aert	111	Koenraad III, keizer	54-55
Jan IV -, hertog van Brabant	11	Koestraat (Oirschot)	18-19,26-29,38,101,116,118,184
Jansen, Huybert	11	Kok, A.A. -, architect	184
Jaspers, Henrick Nicolaaszoon	10	Kollenburg, A. van	204
roeddrager, kapittelbarbier		Koning, n.n.	74
Jespers, F.	8	Koninklijke Marechaussee, Oirschot	160
Johanna, hertogin van Brabant	10,	Koppens, Goyaert	45
	126,129	Koppens, Johanna -, e.v. Peter van	
Jong, n.n. de -, veldwachter	84,86	Gerwen	36
Jorissen, Joris	104	Krimoorlog	148
Julius, Alexius -, klokkengieter	124	Krom, Gerard Jans de	35
K		Kroon, Gerard de	201
Kamer van Koophandel, Tilburg	212	Kroon, brouwerij	201
Kanaal	150	Kruisstraat (Veldhoven)	84,89,91-92,95,140,143,147,149
Kanaaldijk (Eindhoven)	95	Kuipers, J.	204
Kanaalstraat (Oirschot)	166,211-212,215	L	
Kapelstraat (Veldhoven)	83,90,196-197	LEBRO	116
Kapelstraat-Zuid (Veldhoven)	196,200	Laar, top. Oi.	40
Kapelweg (Best)	48	Lamberts, Agnes	102
Karel V, keizer	172-173	Lambrechts, Willem -, schoolm. in	
Katholieke Universiteit Brabant	123	Zeelst	78
Kathreels, Jan	79	Lange Stucken, top. Oi.	24,34
Keerchoven, Paulina Arnoldus	18	Langen, Johann von	179
Kempen	4	Langenakker, top. Best	109
Kempen, Cornelis Johannes	212	Langstraat	80
Kempen, Gerardus Wilhelmus		Lapostille, jr.	110
van	212-213	Latijnse school, Oirschot	6-7,10,19
Kempenland, kwartier, leenhof		Latour, Johanna Cornelia -, e.v.	
van	129-131	Cornelis Gerardus Teurlinx	210-211
Kempens Kanaal	84	Latour, Petrus	211
Kempens, Catharina -, e.v. Jan		Leemans, Jan	110-111
Teurlinx	157,160	Leemans, Jenne Jan -, c.v. Jan	
Kerckoerle, Jan Rutgers van -,		Aert Jacops	111
secr. van Oi.	10		

Leeuw, Richald de -, kapittelnotaris	9	Leuven-van Hout, firma P.	163,213
Leeuwenacker, top. Oi.	24,34	Leuvenacker, top. Oi.	34
Lege, Liesbeth de -, e.v. Jan Leemans	110-111	Leypsig, Lenhart Boner von	178
Legius	ook de Lege	Liemdt, Anna Reuver Jans -, e.v. Pauwels Peter Neggers	18
Legius, Aegidius Wouter Aert	99	Liempde	102-103
Legius, Aert Jansen	99-100	Lievenheer, huis te Oirschot	39
Legius, Arnoldus Dirk	103	Lijten, J.P.J.	55
Legius, Arnoldus Wouter Aert	99	Lille, Willems van	125
Legius, Arnoldus (Aert) Jan Aerts	103,109	Limburg, Staats	80-81
Legius, Catharina -, e.v. I Lambert Andries van de Sande, II Wouter Gielens van der Waerden	103,109	Linden, Lodewijk van der	172
Legius, Catharina Wouter Aert	99	Lintermans Tijmerdoncq, top. Oi.	43
Legius, Dionijs Aert	100,105,108,110-112	Lith, J. Breton van -, burg. van Oi.	203-204
Legius, Dirk	103,109	Litsenborgh, Bartel van	29,34
Legius, Dirk	111	Lodewijk Napoleon	25
Legius, Dirk Jan	111-112	Loets, Henrick	134
Legius, Egidius Wouter Aert	99	Lombardije, koning van	zie Aistulf
Legius, Elisabeth -, e.v. Hendrik Jan van de Ven	102,106,109	Lommel	80-81
Legius, Elisabeth Dirk	103	Longobarden	61
Legius, Elisabeth Wouter Aert	99	Loon, graafschap	81
Legius, Henricus Dirk	103	Losen, Johanna Maria	99
Legius, Hester Dirk -, e.v. Antonius Henricks van de Sande	103	Louwers, J. -, aannemer	207
Legius, Ida Dirk -, e.v. Gerart Henricks de Roij	103	Lubbers, R.	123
Legius, Ida Wouter Aert	99	Lucvens, Anna	99
Legius, Iken Aert -, e.v. Gijsbert Dielis van Kerkoerle	103,109	Luftwaffe	92,141,144,150
Legius, Jan Aert	99,102-108,110-111	Luijten, Peeter	19,29,34,38
Legius, Jenneken Aerts (de Lege) -, e.v. Aert Ariens Verhoeven	100	Luik, land van	76
Legius, Johan	111	Luik, prinsbisdom	80
Legius, Joannes Dirk	103,111-112	Luiksgestel	80-81,86-87
Legius, Johannes Arnoldi	99	Lusdonk, Francis Jacob van de (-, alias Wolf)	19
Legius, Lijksen Aert (de Lege) -, e.v. Henrick Aerts Verhoeven	100	Luxemburg	150
Legius, Maria Dirk	103	M	
Legius, Wilhelmus Wouter Aert	99	Maas	145,149
Legius, Wouter Aert	99-100,102	Maasbrug (Grave)	90
Leijten, Adri aen	28,37	Maastricht	81,179
Leijten, Anthonij	40	Maerlant, Jacob van	77
Lembachs, Hanssen von	178	Maerselaer, Dielis van de	100
Lemmens, Arnoldus Hendrik -, vrede-rechter	27	Maerselaer, top. Best	109
Lemmens, Hendrik	27	Mans, Caspar schoolm. in Oerle	79
Lent	146,149	Marcq, Leonard de -, secr. van Oi.	16,45,157
Leuven	76,100,108,172,175	Mareno (Italië)	64
Leuven, Petrus van	163	Mariakerk (Oirschot)	10
Leuven, P. van	213	Marken	61
		Market Garden, operatie	87,90,146
		Masius, Johannes -, kanunnik	9
		Mechelen	124
		Mechelskamp, top. Oi.	42-43
		Meeren, J.C.M. van der	196

Meeren, J.G.A. van der	197	Militair Gezag	138,144,146,148
Meerveldhoven	83,89-90,145,196-197	Minckelerplein (Eindhoven)	94
Meervenne, Aleijt van de -, e.v. Jeroen van Aken (Jeroen Bosch)	105	Moerdijk	138
Meervenne, Geertruit van de -, e.v. Paulus Wijnants	105	Moergestel	104,138
Meervenne, Goijaert Goijaert van de	105	Molders	zie Aerts
Meeruwis en Zn. -, firma	213	Molenstraat (Oirschot)	161
Meeuwis, H.	213	Mombeeccq, mevr. de	28,34-35
Megen	80-81	Monden van de Rijn, departement	81
Meerij	125-127,129,131,174,180	Mondragon, n.n.	173
Meijerij	167,205,207,209,211	Monte Cavi (Italië)	64
Meijers, Hendrik	159-161,214	Montgomery, B.L.	86-87
Meijers, Willem	159	Moonen, Jan Lambert	37
Melis, Peter Cornelis	44	Moor, E.G. de -, lid DB SRE	118
Mengelen, Gerart rentm. van het kapittel van Oi.	11	Mooren acker, top. Oi.	35-36
Mercx, Petrus	67-68	Moost, top. Oi.	38
Merode - Westerlo, Jan IX van	175	Morenkuiltje, top. Oi.	28
Merode, Anna van	179	Morselaer, Elisabetha Martens van den -, e.v. Jaspas Paulus Neggers	16,19-21,26
Merode, Floris van	127,129,131	Morselaer, Martinus Corsten van de borgem. in Oi.	19,35-36,39-43
Merode, Hendrik I van	172	Moses, Maria Leonardus	103
Merode, Hendrik II van	127-129,179	Muggenhool (Veldhoven)	143
Merode, Margriet van	179-180	N	
Merode, Maria van	128,129,179	Naastenbest	109
Merode, Ricalt V van	129,172,179	Namen	172,174,179,181
Merode, Rycalt VI van	127,172-176,180-181	Napoleon	81,153
Mertens, Cornelis Adrianus	211-212	Nazareth, Huize (-, Best)	48
-, notaris	211-212	NBKS	182
Merwede	138	Nederland	50-61,159-160
Messing, Frans	165	Nederlanden	80,172-173,176
Messing, Johanna Francisca -, c.v. Augustinus Teurlinckx	61,160,162-165	Nederlands Hervormde Gemeente, (Oirschot)	204
Metser, Aleijdis, e.v. Johannes Guillelmus de -	102-103	Nederlandse Spoorwegen	211-212
Metser, Anthonij de	29	Neerijnen	205
Metser, Jan de -, secr. van Oi., notaris	102-103	Neerpelt (Belgie)	86,90
Metser, Jan Baptist de	130	Neggers, Adriaan Francis	21,37-38
Meulencamp, top. Oi.	36,38,43	Neggers, Adriaan Rumoldus	28
Mickers, Frans Peter	100	Neggers, Antony	29,37
Middegaels, Ida Jasper -, e.v. Pauwels Peter Neggers	18	Neggers, Elisabeth	25,28
Middegaels, Jasper Scrvaes	18	Neggers, Elisabeth -, e.v. Arnoldus Lambertus Huijskens	21
Middegaels, Servatius	18	Neggers, Francis	21,26,28-29,34-38,43,45
Middelbeers	143	Neggers, Gaspar Francis	21,35-36
Middelbeers, past. van	6,9	Neggers, Hendrik Francis	21,28,36-37
Middelburg	80	Neggers, Ida -, e.v. Goijaert Coppens	19,21,26
Mikkers, n.n. -, agent	97,148	Neggers, Jaspas Paulus	16,18-21,24-28,34-43
		Neggers, Maria	28

Neggers, Maria e.v. Peter	18	Oranje, Willem van	175
Neggers, Marianna	21,26,28,45	Oss212	
Neggers, Martinus	20-21,26,29,43,45	Ossch, Dirks van	104
Neggers, Pauwels Peter (-, alias Wolvers)	18,34	Ossch, Peter Ariens van	109
Neggers, Peter	18	Ostade, Goffaerdus van -, kanunnik	56
Neggers, Peter	28,36	Ostayen, Willem Henrick Gevaerts van -, schepen in Oi.	128
Neggers, Peter Francis	21	Ouden Beempd, top. Best	109
Neggers, Peter Jaspas	21,26-27,38-43,45	Oudenhoven, n.n.	68,74
Neggers, Petronella	28	Oudmunster, kapittel van (-, Utrecht)	51-54
Neggers, Theodorus	28		
New York	213		
Niehoff, Henrick orgelbouwer	8	P	
Nieuwstraat (Oirschot)	18,161,163-167	Palmer, luitenant	139
Nijmegen	81,90,146,149	Papenvoirt, top. Oi.	28-29,36,108,110
Ninaber, n.n.	48	Pardo, A ldao	34
Noord Brabant 80-82,87,138,146,148,159		Parma	175
Noord-Brabantse, krant	74	Partisanen Actie Nederland	83-84, 86,94-97,137-140,143-147,150
Noord-Brabantlaan (Eindhoven)	84	Pavia	61
Noord Holland	196	Peel- en Kempenbode	167
Noord Kempenland, Streekarch. 4,116,155		Peel- en Kempenland, kwartier	130
Noordzee	150	Peer, Mie	71
Normandie	87,149	Pekelharing, A.J.	83
Notel, herdgang	20-21	Pepijn de Korte, koning der Franken	61
NSB	137,148	Peroneth, Friderick -, heer van Renaix	176
Nuuen	96	Peter Leeuwen acker, top. Oi.	34
Nuijens, J.	213	Peters, Magdalena	99
		Petershem, Danel van -, roedrager	10
O		Petri, Catharina	99
Odulphus, Sint	50-56	Petri, Joes	99
Oeffelt	81	Philippart, Anton	166
Oekel, Johan van -, notaris	108	Philippart, B.H.	204
Oerle	4,76-79,83,89,130, 138-140,142,145	Philips II	172-173
Oirschot	passim	Philipsfabriek	84,88,144,147,149
Oirschot, college van B.en W.	166, 203-204,207,212	Piemonte (Italië)	61
Oirschot, kapittel (div. functies)	5-11,43,51-56,131,153-154	Pius IX, paus	61
Oirschot, schuurkerk	18	Pol, M. van de	204
Oirschotse Heide	142	Polen	213
Oirschotse Stoelenfabriek, N.V.	213	Poll, Anneke Jansen van de -, e.v. Francis Neggers	28
Oirschotsedijk (Eindhoven)	94	Priemekampke, top. Oi.	42
Oi sterwijk	126,155-156	Provincialeweg (Veldhoven)	84
Oostenrijk	213	Pullebracken, top. Oi.	34-35
Oostenrijkse Nederlanden	81		
Oosterbeek	146	Q	
Oosterhout	77	Quakelaer, Adam -, secr. van Eersel	128
Oostrom, Frits van	77		
Oost-West-Middelbeers (Beerzen)	79	R	
	116,160	Raad van Brabant	100,106,124,126, 128-131,180
Oppergelder, Staats	81	Raad van State	173

Radio Oranje	142,144	Sande, Antonius Henricks van de	103
Ravenstein	80,81	Sande, Bernt Ariens van de	109
Red Ball-route	150	Sande, Lambert Andries van de	103,109
Regio Eindhoven(-Kempenland), streekarchief, rayondepot	116	Sandleegt, top. Oi.	24,34
Renaix, heer van	zie Friderick Peroneth	Schats, André	87-88,90,145,147
Requesens	173	Scheepers, café (-, Zeelst)	84,95,139
Riethoven	11	Scheijntjes, Ariaan Dielisse	44
Rijckers, Henrica -, e.v. Jan Kathreels	79	Schelde en Maas, departement	80
Rijken, C.	79	Schelde-Maaskanaal	84
Rijkesluisstraat (Oirschot)	156-161	Schellekens, Jan Baptist	29,34-35,38
Rijn	90,146	Schepens, Hendrick Andries -, pres. schepen van Oi.	20
Rijth, Cornelis van der -, orgeltrapper, koster	8,102	Schepens, Petronella Hendrik -, e.v. Gijsbert Aerts de Rooij	106
Rocco di Papa (Italië)	62-64	Schepens, Wilhelmus Hendricks	40
Rodeken, ten -, leengoed	101-102, 105-107,109	Schepens, Willem Niclaes	107
Roeffen, Joris Jan	104	Scherpenening (Veldhoven)	78
Roermond	149-150	Schijntjes, Adriaen	111
Roij, Daendel de	37	Schilte, A.	213
Roij, Gerart Henricks de	103	Schoot, Henrick van de -, kapittelnotaris	9
Roij, Jan de	28	Schoot, Johanna Henricus van de -, e.v. Dirk Jan Legius	111
Roij, Jan Daniels de	109	Schoot, Peter Henrickszoon van der -, schepen in Oi.	127
Roij, Jasper Adriaen de	28	Schoot, n.n. van de -, kanunnik	56
Roij, Jenneke de -, e.v. Adriaen Schijntjes	111	Schraets, Adriaen	37
Roij, Peter van	37	Schraets, Laureijs	38
Roij, Willem van	37,41	Schraets, Maria Geerlinc -, e.v. Martinus Corsten van de Morselaer	19
Romagna (Italië)	61	Schutzkooij(acker), top. Oi.	28,34-35,38
Rome (Italië)	61-62,64,67-68,71-72	Scolckx, Gelinck	107
Rooij, Aert van	35	Secretaris-acker, top. Oi.	34
Rooij, Gijsbert Aerts de	106	Seelen Camp, top. Oi.	36,43
Rooij, Hendrik Gijsbert de	106	Sijkens, Aert Jan Aert	110
Rooij, Leendert van	19	Sijkens, Jan Aert	108
Rooms Katholieke Vereniging van Fabrikanten van Oirschotse Stoelen	213	Sijkens, Maria Johannis Aert -, e.v. Jan Aert Legius	99,108,110-111
Rotterdam	137	Sint Ambrosiusgilde (Oirschot)	131
Rotto Frato (Italië)	62,64	Sint Anna fundatie (Oirschot)	101
Royal Air Force	141	Sint Anna gilde (Best)	48
Rusland	213	Sint Annakapel (Best)	48,104
Rutgers, Jan	76	Sint Catharinakerk (Den Bosch)	99
Rutgers, Jan -, roedrager	10	Sint Jan Pauluskerk (Rome)	69
Rutgers, Mayken, e.v. Jan	76	Sint Jorisgasthuis (Oirschot)	9,204
Rutten, Marcelis roedrager	10	Sint Laurentiuskerk (Rome)	69
		Sint Odulphusgilde (Best)	51
S		Sint Odulphuskerk (Best)	104-105
Saint Giovanni	62	Sint Oedenrode	90,93,126,131
Salasar, Gabriel von	176	Sint Petruskerk (Oirschot)	8,10, 18,54,56,105,123,158,161-162,184
Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (-Kempenland)	116	Sint Pieterskerk (Turnhout)	155

Sint Sebastiaangilde (Oirschot)	7	Teurlinx en Meijers, firma C.H.	155,
Sint Stephanuskerk (Rome)	67-68		157,161,163-165,205,210,213-214
Sint Truiden (België)	50,76	Teurlinx, Aert	156
Sittart (Oerle)	78	Teurlinx, Antonetta Maria -, e.v.	
Slegem, Lib (Liesbeth de Lege) -, e.v.		Josephus Adrianus Briaire	210-211
Jan Leemans	110-111	Teurlinx, Antonius Johannes	
Sliffert (Veldhoven)	92,143	Laurentius zouaaf	61,71,74,162,207
Slot, 't (-, Zeelst)	92	Teurlinx, Augustinus	155,156
Smetsers, Catharina -, e.v. Hendrik		Teurlinx, Augustinus	61,155,159-164,
Teurlinx	157-159		213-214
Smetsers, Daniel Willem	101	Teurlinx, Augustinus Johannes	
Smetsers, Peter	160	Jozef	211-212
Smit, Anna Henricus Dielis Dirx de -, e.v. Joannes Legius	103,112	Teurlinx, Carolina Josephina	211
Snellaerts, Cornelis Willems	37	Teurlinx, Catharina Francisca	74,
Snepscheut, Leendert Hericks van de	100		163-165
Soetens, Felix	44	Teurlinx, Cornelia	157
Soetens, Jan Willem -, schepen in Oi.	44-45	Teurlinx, Cornelis	155-158,160
Somers, Anthonij	201	Teurlinx, Cornelis Gerardus	161-166,
Somers, Johan	27		203-207,209-210,215
Son	90-91,96-97	Teurlinx, Cornelis Hendrikus	211-212
Spaan, Rutgheer	105	Teurlinx, Cornelis Jacobus	155,158-161,
Spaapen, Piet	67-68,74		214
Spanje	87	Teurlinx, Franciscus Antonius	211-212
Spoordonk, herdgang	20,43,102,156	Teurlinx, Franciscus Josephus	162-164,
Sroijen, Gerit Gerit	100		207
Staayakker, top. Best	104,109	Teurlinx, Frans	156
Stans, Frans	74	Teurlinx, Hendrik	157-159
Staten Generaal	8,48,172-173,176	Teurlinx, Henricus	155
Stavoren	50	Teurlinx, Jan	71,74
Steen, Antiquiteiten van der	182,185	Teurlinx, Jan	157-160
Stephanus II, paus	61	Teurlinx, Johanna Louise (Anna) -, e.v. Johannes J. van den Berg	161,211
Stevens, Godevaert kapittelnotaris, past. van Middelbeers	9	Teurlinx, Johannes Hermanus	211
Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven	83	Teurlinx, Kees	71,74
Stockelmans, Herman	127	Teurlinx, Louis	157-158
Stockelmans, Jan Wouter	104	Teurlinx, Maria Adilia -, e.v. Wilhelmus van Beers	157
Stoelen- en Meubelfabriek, v/h A. Tret, fa.	213	Teurlinx, Maria Cornelia	155
Straten, Aert Wernaerts van der	128	Teurlinx, Maria Francisca	211
Straten, herdgang	48,52,111-112	Teurlinx, Maria Theresia	156
Suijskens, Paulus	27	Teurlinx, Maria -, e.v. Hendrik Meijers	158-159
Susteren, Henricus Verwitse van	99	Teurlinx, Martina	158-159
Sweerts de Landas, Carel Hendrick	111	Teurlinx, Peter	158-160
Sweerts de Landas, Jacob Dirck heer van Oi.	19	Teurlinx, Petrus	155
T		Teurlinx, Willem Antonie	162-165
Tafel van de H. Geest (Oirschot)	156	Thievoort, top. Oi.	37
Teurlinx, firma Gebr. (A.)	155,	Thomas, Luycas -, schepen in Oerle	76
163-167,204-205,207,209-215		Tiber	68
		Tilburg	74,87,130,139-140,162,211-212
		Timmermans, Eijken Henrick -, wed. Peeter Luijten	19,29,34,38

Tivoli (Italië)	71-72	Ven, Marten van de	103
Toirkens, Aleijt -, e.v. Jan de Metser	102	Ven, Willem van de -, kapittelnotaris	9
Toirkens, Anneke -, e.v. Gerard Jan Goossens	102	Ven, Willem van de -, zangmeester	7
Toirkens, Dirck kapittelnotaris, roedrager	9-10,101,104,106,108	Ven-Lommers, Toke van de	98
Toirkens, Henrick	102,104	Venlo	87
Toirkens, Ida -, e.v. Jan Aert Legius	99,101-108,111	Venner, G.H.A.	179
Tongeren (België)	76	Verhoeven, Aert Aerts	100
Torenstraat (Oirschot)	116,118	Verhoeven, Arien Aerts	100
Tormans, Christina -, e.v. Augustinus Teurlinx	156	Verhoeven, Cathalijn Aerts -, e.v. Jan Gerit Goossens	100
Toterfout (Oerle)	78	Verhoeven, Heijlke Aerts -, e.v. I Leendert Hericks van de Snepscheut, II Anthonij Goorts van den Bergh	100
Tret, A. -, firma	213	Verhoeven, Henrick Aerts	100
Tromp, Jaspardu	28	Verhoeven, Henricus Arnoldus	103
Tuijnendonc, top. Spoordonk	20,43	Verhoeven, Lijске Aerts	100
Tuindorp de Burgh, Eindhoven	196	Verhoeven, Maijke Aerts e.v.	
Tuleman, laci -, clericus	56	Frans Peter Mickers	100
Turkens, Catharina, wed. Theodorus	103	Verhouden, Fa. Gebr.	215
Turnhout (België)	150,155-156	Verrenbest, herdgang	100,109
Tweede Wereldoorlog	200	Verrijt, Anthonius zangmeester	7
U		Verrijt, Jan Baptist -, organist	7-8
Uden	90,146	Verrijt, Petrus	108
Ulenburg (Den Bosch)	99	Verrijt, Wouter Lodewijcx	104
Umbrië (Italië)	61	Verschout, Gisbert zangmeester	7
Utrecht (bisdom)	50-53,211-212	Verschuere, Ida Jan Gijsberts -, e.v. Jan van de Ven	102
Utrecht, kriegsgericht	147	Verspeek, Maria Helena -, e.v. Cornelis Johannes van Kempen	212
V		Verwoerd, firma A.S.	205
Valck, pedagogie Univ. Leuven	100	Vessem	79,125,128
Valkenswaard	86,90	Vessem, past. van	6,11
Varik	205	Vissers, Gerrit	71
Veghel	90	Vlaanderen	76
Velde, Henrick Corstiaens van der -, matricularius	9	Vlaanderen, Staats	81
Velden, G.N. van der	78	Vladeraccus, Joannes zangmeester	7
Veldhoven	4,83-87,91,116,118,139,145-148,150,196-197,200	Vladeraccus, Petrus -, past. van Oi.	7,9
Ven, Albertus van de	28	Vlemmincx, Adriana Maria -, e.v. Willem Antonie Teurlinx	165
Ven, Aleijt van de	103	Vlemmincx, Maria	43
Ven, Arnolda van de	103	Vlemmincx, Marten -, rentm. van het kapittel van Oi.	11
Ven, Catharina van de	103	Vlemmincx, Rogier Bernarts	157
Ven, Hendrik Jan van de -, pres. schepen van Liempde	102,106,109	Vlierden, Charles van -, schout	127-128
Ven, Ida van de -, e.v. Peter van de Biggelaar	103	Vlut (Oerle)	78
Ven, Jan van de	102	Vocht, H. de -, secr. van Oi.	202,204
Ven, Jan Hendriks van de	106	Vogel, Jan Jansen -, orgeltrapper	8
Ven, Jan Willems van de -, koopman	20	Vollenhoo, Lubertus van -, rentm. van het kapittel van Oi.	153-154
		Voorn, Jan Splinter van -, rentm. van de contiscatien	174-175,180-181

Voorne	77	Winandi, Maria Paili	99
Voort, top. Best	109	Wintelre	139,143
Vorst Hoofken, top. Best	104	Wintelre, past. van	6,11,56
Vos, Jan Wilhem rentm. van het kapittel van Oi.	11	Witte Dorp (Eindhoven)	196
Vos, Johannes -, matricularius, past. van Oi.	8-9	Woensel	212
Vos, Rutger matricularius	8	Woensel, Francis van	38
Vos, Wilhem rentm. van het kapittel van Oi.	11	Wolvers	zie Neggers
Vossen acker, top. Oi.	27-28	Zandoerle	78-79
Vries, n.n. de	145	Zeeland	80-81,149
Vrij Nederland, krant	147	Zeelst	4,78,83-84,87,89,92,94-95,137-140,142,144-149
Vrijthof, Oirschot	27,124	Zeelsterstraat (Veldhoven)	84,91,94
Vroom, Antony de -, timmerman	37	Zeeuws Vlaanderen	87
Vroonhoven, Johanna Maria Wilhelmina van -, e.v. Gerardus W. van Kempen	212	Zegeplein (Turnhout)	156
Vucht, Henrick Ariaenzoon past. van Oi.	6	Zeist, A. van	213
Vueghths, Helena	155	Ziegler, n.n.	147
Vuurdoornplein (Best)	52	Zuid, Peter	84
		Zuid Holland	84
		Zuid-Oost Brabant, Streekarchief	116
		Zuidelijke Nederlanden	175
		Zwaan, hotel-cafe-restaurant, Oirschot	201
Waal	146,149		
Waalbrug (Nijmegen)	90,146		
Waalwijk	126,145		
Waemel, Johan van	19,26-27		
Waerden, Wouter Gielis van der	103		
Walik	11		
Walraven, Johanna -, e.v. Rogier Bernarts Vlemmincx	157		
Waterstaat, Handel en Nijverheid, ministerie van	165		
Weebosch	86		
Weert	145,150		
Welschap (Veldhoven)	89,141,146		
Werff, Guilliam van der	19		
Wertheim, Georg Freundt von	178		
Westerlo (België)	174-175,180		
Westerschelde	144		
Weygerganx, Dirck -, kapelaan in Oi., basconter	7		
Wijnants, Paulus	105		
Wijnants, Postulana	105		
Wildeman, huis te Oirschot	108,110		
Wilhelmina Gasthuis, Amsterdam	147		
Wilhelminakanaal	25,143		
Willem I, koning	25		
Willems, Jaspar -, schepen in Oerle	76		
Willems, Job -, schepen in Oerle	76		
Willemstad	130		

Vooral vanwege de klokkenroof door de Duitse bezetter tijdens de laatste wereldoorlog (1940-1945) zijn vele oude klokken omgesmolten of anderszins verloren gegaan. Als door een wonder bleef de klok van Zeelst behouden⁸⁾.

Enkele luidklokken in onze omgeving, uit de 15e en /6e eeuw, van de groep Mechelse gieters:

Westerhoven	1556	Peeter van den Ghein
	1442	Jan Zeelstman
Hoogeloon	1435	Jan Zeelstman
Riethoven	1478	Wouter Kaerwas (Quaeywas)
Steensel	1495	Wouter Kaeiwas (Quaeywas)
Strijp	1462	Jan Zeelstman
Reusel*	1462	Waghevens
Hoogcloon*	1476	Gauthier Quaeywas
Vessem*	1441	Jan Zeelstman

(nu niet meer aanwezig of verblijfplaats onbekend)*

Conclusie

Voor wat betreft de klok in de toren te Zeelst concluderen we, dat versieringen, plaquettes, tekst en ouderdom van de klok, evenals de gieter, geen uitsluitel geven over de vraag over het hoe en waarom van deze klok in Zeelst.

Zeer aannemelijk is, dat deze klok steeds in Zeelst is geweest. Immers niet lang na 1551, in 1568, brak vooral voor de Zuidelijke Nederlanden een politiek en godsdienstig onrustige tijd aan die gekenmerkt werd door allerlei krijgshandelingen van de 80-jarige oorlog. In de hierna volgende jaren, tot 1796, eigenden de Staten Generaal zich alle geestelijke goederen en inkomsten toe. Het beheer en het toezicht was opgedragen aan de rentmeester van de geestelijke goederen. In geval van reparatie, aankoop of vernieuwing van onder andere de luidklokken in de kerktorens, moest men zich eerst om toestemming wenden tot de Raad van State in Den Haag. In de archieven van deze instelling of in andere archieven vonden we geen aanwijzing die informatie verschaft over de betreffende luidklok. In 1873 is het kerkgebouw van Zeelst vervangen door een geheel nieuw gebedshuis, het tegenwoordige. De klok heeft de verhuizing meegemaakt. De eerste vermelding van de Salvator Mundi' is een publikatie uit 1883-1884, van de Zeelster hoofdonderwijzer Jacq. Cuijpers. Hij publiceerde de tekst die op de klokwand staat⁹⁾.

NOTEN

- 1) Een Vera-icoon komt ook als klokdecoratie voor, onder andere op de door Johannes Reborch in 1399 gegoten klok; deze bevindt zich in de collectie van St. Annen Museum Lijbeck en op de klok te Berkel uit 1524, gegoten door Moer. (Deze vermelding)

ding van de klok te Berkel danken wij aan een vriendelijke mededeling van drs. Elly van Loon-van de Moosdijk, conservator Nationaal Beiaardmuseum Asten.)

Voor in Duitsland en Denemarken zijn op grote schaal decoraties op klokken aangetroffen, in veel gevallen gebruikte de klokgieter hiervoor een pelgrimsinsigne. Ook in Nederland zijn hiervan enkele voorbeelden bekend (op klokken te Jelsum, Wyckel, Witmarsum en Swichum). (Zie Baart e.a., p. 386-387.)

Rome was de bedevaartsplaats voor de Doek van Veronica, omdat de relikwie van de zweetdoek in de St. Pieter bewaard werd. De icoon op de Zeelster klok vertoont geen kenmerken van een pelgrimsinsigne: nl. plaatsen waar een gaatje zou hebben gezeten ter bevestiging op hoed of jas.

- 2) De massa wordt ook opgegeven als zijnde 730 kg. Uit vergelijking en berekening door het Beiaardmuseum blijkt deze opgave te royaal.
- 3) De gelijkheid van afbeelding, evenals die onder nr. 1, kan betekenen, dat Waghevens en Van den Ghein reliëfs gezamenlijk gebruikten.
- 4) Deze gelijkheid van afbeelding kan betekenen, dat een reliëf generaties lang in de familie bleef.
- 5) De afbeelding die stond op de klok van Baarle-Hertog had een grovere detaillering. Opvallendste verschillen zijn verder: het dak van het huisje steekt verder naar voren en heeft een horizontale lijnenstructuur en de H. Maagd heeft een nimbus rond haar hoofd. Op onze afbeelding staat ter linker zijde van Maria een stok met een spinrokken. Deze stok is op de klok van Baarle-Hertog een staander voor het dak van het huisje en boven in de afbeelding is geen figuur van God de Vader; op deze plaats zien we een vleugel van de engel met daarnaast een ster.
- 6) Steurs, p. 53 (in dit werk ook een afbeelding van de zerk).
- 7) Doorslaer, 1910(a), p. 9 (hierbij ook een afbeelding van de zerk, waarschijnlijk overgenomen uit Steurs).
- 8) Bijnen, 1986 en Bijnen en Kuijpers, 1988.
- 9) *Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde 1 (1883-1884)*, kolom 80.

Geraadpleegde literatuur

- Baart, Jan, e.a. *Opgravingen in Amsterdam: 20 jaar stadskernonderzoek*, Haarlem 1977
- Bijnen, Jacq., *Iets over de luiddokken in de kerktoeren van Zeelst*, in *Campinia*, 16e jrg. (1986), p.191-194
- Bijnen, J.F.C.M. en Kuijpers, Th.A., *Driekwart eeuw St. Caeciliakerk Veldhoven: Bijzonderheden uit het bestaan van de 75-jarige parochiekerk van Veldhoven-dorp 1913-1988*, Waalre 1988, p. 62-64 (Bijdragen tot de geschiedenis van de gemeente Veldhoven, 3)
- Doorslaer, G. van, *Les van den Ghein fondeurs de cloches, canons, sonnettes et mortiers*, Malines, Anvers 1910(a)
- Doorslaer, G. van, *Industrie de Cuivre à Malines*, Malines 1910(b)
- Koldewij, A.M. en Willemsen, A., *Heilig en Profaan: Laatmiddeleeuwse insignes in cultuurhistorisch perspectief*, Amsterdam 1995
- Lehr, André, *Van paardebelt tot sneeuwlok: de geschiedenis van de klokgieterkunst in de Lage Landen*, Zaltbommel 1971
- Lehr, André, Wim Truyen en Gilbert Huybens, *Beiciardkunst in de Lage Landen*, Tiel 1991
- Steurs, F., *Eenige aantekeningen rakende Mechelse klokgieters*, Mechelen 1877

Onze dank aan de heer H. Installe, archivaris van het gemeentelijk archief te Mechelen, voor zijn bereidwillige medewerking bij het raadplegen van bepaalde stukken.

Naschrift

Na het ter perse gaan van bovenstaand artikel, ontvingen wij van drs. Elly van Loon-van de Moosdijk, conservator van het Nationaal Beiaardmuseum te Asten, nog gegevens die ons in staat stelden de achtergrond van de plaquette met voorstelling van de H. Familie op de klok van Baarle-Hertog meer toe te lichten (zie afbeelding 4 en 5 en noot 5). De bewuste klok hing in de Sint Remigiuskerk en werd, zoals wij reeds vermeldden, in 1943 tijdens W.O. II op last van de Duitse bezetter gevorderd.

Van de versieringen op deze klok zijn indertijd gipsafdrukken genomen. Een foto van deze afdrukken berust in het KIK te Brussel, nr. A 16454. Eén van de gipsafdrukken op deze foto toont een voorstelling van de H. Familie, exact gelijkend op die van onze klok uit Zeelst. (Wanneer de klok uit Baarle-Hertog gegoten is, konden we niet achterhalen en blijft dus voorlopig nog onbekend. Deze vraag is mogelijk bij een uitvoeriger onderzoek, waarbij de gelijkenis van afbeelding een rol kan spelen, te beantwoorden.) Na de oorlog, in 1954, is bij de firma Eijsbouts een nieuwe klok gegoten. Toen zijn op de klokwand de vroegere versieringen gereproduceerd, waarbij de gipsafdrukken dienden als 'voorbeeld'. *Omdat André Lehr de plaquettes van de nieuwe klok interessant vond, heeft hij ze in brons laten gieten. De plaquettes geven echter niet de juiste weergave van de gipsafdrukken, maar zijn een interpretatie daarvan. U kunt ze daarom niet vergelijken met Uw klok uit 1551* (sic).

Deze bovenstaande toelichting lost het raadsel van verschil in uitbeelding van dit reliëf van Baarle-Hertog met dat van Zeelst op. Verkeerden wij eerder in de mening, dat de replica die berust in het Beiaardmuseum vervaardigd is met de originele gipsafdruk van de klok van Baarle-Hertog uit 1943; mi is duidelijk, dat de 'kopie' in het Beiaardmuseum een interpretatie van de gipsafdruk is.

J.B.

III. KEMPISCHE CURIOSA 37

DE BEELDSNIJDERS VAN DE OIRSCHOTSE KOORBANKEN

door J. Lijten

In 1982 stiet collega L. v.d. Mierden op een contract tussen Jan Borchmans, de aannemer van het Oirschotse koorgestoelte, en de beeldsnijder Cornelis die Neve)) In het contact, dat wij onmiddellijk opnamen met Martien Coppens, zei deze spontaan 'de tweede beeldsnijder'. Uit het verdere gesprek bleek, dat hij ervan overtuigd was, dat er meerdere beeldsnijders aan de Oirschotse koorbanken hadden gewerkt.²⁾ Hij zou zich nog eens goed bezinnen op de argumenten, die hem destijds tot deze opvatting gebracht hadden en de foto's nog eens goed bekijken. In een vervolgesprek na een paar maanden in de rustige sfeer van zijn woning aan de Gestelse Laagstraat hebben we de argumenten ampel overwogen en heroverwogen. In de vele tientallen uren, die Martien Coppens in de jaren veertig had besteed aan het bestuderen van het beeldsnijwerk en het heroverwegen daarvan in de vele uren, dat hij moest wachten op de juiste lichtval op het te fotograferen fragment, was hem duidelijk geworden, dat er bij de totstandkoming van het kunstwerk een opmerkelijk verschil te constateren viel in de voering van beitel en guts. De onontkoombare conclusie was, dat er drie beeldsnijders van verschillende gaardheid en vakmanschap aan het werk geweest waren.

Helaas heeft de zeer gewetensvolle kunstenaar, die Martien Coppens was, door het vele werk tot het einde van zijn leven zijn voornemen niet meer kunnen uitvoeren, om de talrijke uitvergrotingen te maken, die deze zienswijze overtuigend zouden adstrueren.

Dit overwegende komt ons in herinnering, dat ook J.S. Witsen Elias in zijn dissertatie over de Nederlandse koorbanken aangaande die van Oirschot constateert: 'Ook in deze banken (evenals in Aarschot) zijn de handen van verschillende kunstenaars te onderscheiden'. Aangezien het verschil in stijl niet groot is, veronderstelt hij, 'dat twee of drie kunstenaars, uit eenzelfde atelier afkomstig, eraan werkten'. Het opvallendste verschil constateert hij in de twee vleugels, die enerzijds de boom van Jesse met de koningen van Juda en anderzijds de sibyllen voorstellen, waarbij hij de hoogste kwaliteit toekent aan 'de meester der sibffien'.³⁾

De vraag dringt zich op, of er historisch gezien enige aanwijzing is voor drie beeldsnijders.

In een contact met pater Gerlach in 1982 wees deze ons op zijn publicatie over Enige Bossche beeldhouwers, waar blijkt, dat beeldsnijder Aert van Oirschot in 1509/10 juist klaar gekomen was met de stoffering van het grote Lieve-Vrouwretabel en dat het heel goed mogelijk was, dat deze daarna door Borchmans was aangetrokken als beeldsnijder aan de Oirschotse koorbanken.⁴⁾ Wij hebben daarnaast zekerheid over meester Cornelis die Neve, vermoedelijk uit de bekende Antwerpse beeldsnijdersfamilie. Hij is zeker de hoofd-beeldsnijder

geweest, zoals blijkt uit het contract tussen Jan Borchmans, de aannemer van het geheel, en hem. We zullen dit contract zo moeten verstaan, dat het koorgestoelte in grote lijn, het timmerwerk, klaar was en dat enkel nog diverse snijwerkstukken gemaakt en in het geheel geplaatst moesten worden. Die afwerking liet Jan Borchmans over aan Cornelis die Neve op 22 december 1510, zodat hijzelf elders werkzaam kon zijn. Deze afwerking heeft niet zo lang meer geduurd, want op 8 februari 1511 tekende Jan Borchmans de kwitantie voor de eindbetaling.⁵⁾

Als derde beeldsnijder komt ons inziens in aanmerking Werner Janszoon die beeldsnijder, die in de Oirschotse archieven speurbaar is van 1530 tot 1553, maar er al veel eerder gewoond zal hebben. In de jaren 1530 - 1535 is hij gemoeid in de erfdeling van de nalatenschap van de priester Jan de Ronde.⁶⁾ Hij was gehuwd met Aleyt dochter van Jorden die Metser⁷⁾ hij wie hij een zoon had, 'meester Jan Werner Beeldscnijerssoen', die in 1537 reeds gehuwd was met Marieke Corstiaen Gielisdochter,⁸⁾ en een dochter Marie.⁹⁾

In 1532 was Werner getuige bij het testament van Gysbrecht Mertenszoon Vlemmincx.¹⁰⁾ In 1553 wordt hij in een hardstedentelling vermeld als arm.¹⁰⁾ Hij zal dus tijdens zijn werkzaamheden aan de koorbanken in Oirschot getrouwd zijn en zich daar blijvend gevestigd hebben.

Als werkhypothese zouden we willen stellen, dat Arnt van Oirschot de meester is geweest van de koningen, meester Cornelis die Neve de meester van de sibyllen, van wie Witsen Elias zegt, dat zijn beelden 'niet de beste werken der beeldhouwkunst van Middeleeuwen en Renaissance kunnen wedijveren'.¹²⁾ Werner Janszoon zal vermoedelijk nog jong geweest zijn en hoofdzakelijk de minder belangrijke werken en klusjes hebben moeten opknappen.

De bedoeling van het Oirschotse kapittel, dat zijn koorgestoelte 'in alle werck beter, properden ende netter dan dair ten Bosch is' zou moeten zijn,¹³⁾ wordt door Witsen Elias gehonoreerd in zijn opmerking: 'Het Oirschotse koorgestoelte vormt een knooppunt in de ontwikkeling der Noord- en Zuid-Nederlandsche beeldhouwkunst' (De overgang van Gothiek naar Renaissance). Deze ontwikkeling acht hij 'een voortzetting van de in Oirschot begonnen nieuwe kunst'.¹⁴⁾

Helaas kunnen wij enkel nog daarvan genieten in de sublieme fotografische weergave.

NOTEN

- 1) Oirschots schepenprotocol van 1510, tol. XIX. Zie bijlage
- 2) Pater Concordius van Goirle en Martien Coppens, *De koorbanken van Oirschot*, Eindhoven 1941.
- 3) J.S. Witsen Elias, *De Nederlandsche koorbanken tijdens Gothiek en Renaissance*, Amsterdam 1937, blz. 108.
- 4) Pater Gerlach, 'Enige Bossche beeldhouwers ten tijde van Jeroen Bosch', in *Varia Historica Brabantica IV* (1975), blz. 367 e.v.

- 5) De akte van aanbesteding van het koorgestoelte en het verslag van de betalingen zijn afgeschreven in R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 1, fol. 78 - 80v° en gepubliceerd door Witsen Elias in zijn dissertatie maar met verscheidene fouten. Pater Gerlach merkte daarover reeds op: '... is voor een verbeterde uitgave vatbaar!' (noot 97) Zo blijkt o.a. een betaling door het kapittel gedaan te zijn aan 'meester Cornelis'. Witsen Elias maakt daarvan: 'meester Jannes'.
- 6) Oirschots schepenprotocol van 1530, fol. LXXXVIv°; 1531, fol. XXIX, LXIV e.v.v.; 1535, fol.LXXIX.
- 7) Oirschots schepenprotocol van 1539, fol. VIIIv°.
- 8) Oirschots schepenprotocol van 1537, fol. LXIV.
- 9) Oirschots schepenprotocol van 1541, fol. LXXIVvO.
- 10) Afschrift: Archief fundatie Vlemmincx, ongenummerd.
- 11) O.A.A.O., vrl. inv. nr. 312, blz. 11.
- 12) Witsen Elias, *De koorbanken*, blz. 108.
- 13) Witsen Elias, *De koorbanken*, blz. 99 (gecorrigeerd).
- 14) Witsen Elias, *De koorbanken*, blz. 139 e.v.

BIJLAGE

1510.12.22 Oirschot

Contract tussen meester Jan Borchmans, aannemer van het koorgestoelte en meester Cornelis die Neve, beeldsnijder, omtrent het afwerken van het Oirschotse koorgestoelte.

Minuut: Oirschots schepenprotocol van 1510, fol. XIX.

Meester Cornelis die Neve, beeldsnijder, heeft ten heyligen geswooren ende verloeft, ongeportert, ongheclergijt, omgevrijt ende met ghenen rechten, prevelegiën noch indulten te behelpen, noch tegen te seggen, hy en sal voldoen meester Jannen den ghestoeltmeker tot Oerschot alsulken conventie als sy met malcanderen ghemact hebben aengaende den ghestoelt tot Oerschot, van den welken meester Cornelis hem bekendt betaelt van meester Jannen, gelyck dat blyct in enen instrumente gemaect by her Henricken Stockelmans, die somme daerinne begrepen ende dat opten peen van X Philipsguldens, d'een helft mynen ghenedigen heere ende d'ander helft mynen heeren van Petershem ende noch op verboerte [vang vyftich gulden tot behoef meester Jannen voorschreven.

Actum anno XXXii^{sten} decembris.

[Testes: Danel die] Leeu[we et Henrick Henrickssoen van] Berse.

IV. HET KLEIN HUIS "IN DE HAEGH" ofwel FLUTERD 1 te Oirschot

door H. Mijland

Tijdens zijn onderzoek ten behoeve van de restauratie van de aan de Fluterd gelegen monumentale boerderij, deed architect Louis de Kok, uit Oirschot, enkele interessante vondsten, waarvan hij zelf in een van de volgende Campinia's verslag zal doen. Enig vooronderzoek van onze kant, naar aanleiding van een van die vondsten, maakte mij nieuwsgierig naar de ouderdom van het pand en de vorige bewoners, waarlangs in de loop der eeuwen velen hun gang naar de kapel van de H. Eik gemaakt zullen hebben.

De oudst gevonden vermelding van het pand is die in het eerste verpondingskohier van de herdgang Kerkhof, dat rond 1660 is aangelegd. Op folio 11 verso wordt als eigenaresse genoemd **Merieken, weduwe van Niclaes Lodewijcx**, die het huis met de aanstede en een driesken, achter het huis, bezit))

Hoe Niclaes en Merieken dit huis hebben verworven, heb ik niet kunnen achterhalen. Noch de achternaam van Merieken, noch haar ouders heb ik kunnen vinden. Of het huis via deze familie aangekomen is, wordt dus niet duidelijk. Over de familie van haar man is meer terug te vinden in de archieven. Niclaes was een zoon van Niclaes Lodewijcx, ook Claes Looijen en Niclaes Loy Timmermans genoemd), die getrouwd is met Jaecxken, dochter van Jans van der Lulsdonck en Metken Geerarts van der Vleuten.³⁾ Of het huis uit een van deze families afkomstig is, blijkt echter evenmin. De woning van zijn vader is vermoedelijk aan zijn oudste broer gekomen. Deze broer, Jan, bezit een huis dat ook 'aen den Heuvel' is gelegen, waar overigens meerdere leden van de familie woonachtig zijn.⁴⁾ Kinderen van Niclaes en Merieken heb ik niet kunnen vinden. Niclaes zal tussen 1645 en 1660 zijn gestorven.⁵⁾ Merieken erft dan, naar we mogen aannemen, het huis van haar man.

In 1666 verwerft **Hendrick Adriaen Niclaessen** het huis, de aanstede en het driesken van zijn tante.⁶⁾

Hendrick is een zoon van Adriaen Niclaes Lodewijcx, een broer van Niclaes Niclaes Lodewijcx, en van Meriken Jan Peter Goorts van der Hoeven. Hendrick is vóór 1618 geboren en overlijdt véOr 1687.) Hij is, vermoedelijk korte tijd, gehuwd met Barbara Everts van Ammelroy. Later, in 1641, trouwt hij met Elizabeth, dochter van Everardus Ammelroyen. Of Elizabeth een zus is van Barbara, de eerste echtgenote van Hendrick, is niet met zekerheid te zeggen.⁸⁾

Hendrik bezat voor de aankoop van het huis reeds een derde gedeelte in de Jan Lodewijcx hof, een perceel dat afkomstig is van zijn oom Jan en naar die oom is vernoemd. Het tweede derdepart in deze hof verkrijgt hij, samen met het huis, van zijn tante Merieke en het laatste derde deel koopt hij van Geraert Peters van Liempt.⁹⁾

De naam Niclaessen, een patroniem, heeft bij de belastingambtenaar kennelijk verwarring geschapen. In het verpondingsboek schrijft hij achter deze naam, tussen haakjes, Timmermans. Deze familienaam kwamen we reeds tegen bij de namen, waaronder de vader van Niclaes in de stukken is vermeld. Om inzicht te geven onder welke benamingen deze familie in de stukken voorkomt, wordt in de bijlage een overzicht daarvan gegeven.

Volgens de verpondingsadministratie komt het bezit van Hendrick, in 1668, in zijn geheel aan **Andries Jacob Schellekens**. Over Andries zijn ouders heb ik geen gegevens kunnen vinden. Wel gevonden is het huwelijk van Andries met Joanna, dochter van Lambertus de Bresser, dat op 17 mei 1650 is gesloten.» Nadere gegevens over haar ouders zijn mij ook niet bekend.

In het verpondingsregister wordt het huis met aangslag samen met het genoemde driesken onder een nieuwe omschrijving genoteerd: het huis en aanstede, 5 lopen en 38 (later 30) roeden.")

Vermoedelijk heeft de oudste zoon van Andries en Joanna, **Jacobus Andries Schellekens**, het huis en de bijbehorende grond van zijn ouders georven. Dit is te concluderen uit een inschrijving in de verpondingsboeken.¹²⁾ Hij trouwt met Elisabeth, dochter van Hendrick Adrianus (Niclaessen) Timmermans en Elisabeth Everardus van Amelroy.¹³⁾ Haar ouders bezitten dit huis voor dat de ouders van Jacobus eigenaar waren. Jacobus overlijdt in mei 1690.¹⁴⁾

Lijsken, de weduwe van Jacob Schellekens, verkrijgt de goederen na zijn overlijden. Vele jaren later, op 29 oktober 1728, wordt voor schepenen van Oirschot een akte van erfdeling opgemaakt ten behoeve van de kinderen van Jacob Schellekens en Elisabeth Timmemians.¹⁵⁾ Elisabeth of Lijsken is dan nog in leven en doet afstand van haar goederen. De kinderen nemen op zich om levenslang voor haar te zorgen en, naar we mogen aannemen, blijft zij in het huis wonen.

Bij deze verdeling krijgt **Maria Schellekens, inmiddels weduwe van Laureijs Schraets** het huis toegewezen. In deze akte wordt het geheel als volgt omschreven: het klein huis met aangslag, circa 5 lopen, onder Kerkhof, ter plaatse 'in de Haegh' genoemd.

Maria Schellekens trouwde met Laureys, zoon van Johannes Adrianus Schraets en Maria Egidius van Cuijck.¹⁶⁾ In 1736 kopen Maria en haar kinderen een huis, schuur en bijbehorende grond. Deze percelen grenzen aan hun huis en zullen in het nieuwe verpondingsboek als zodanig worden beschreven.¹⁷⁾ Maria Schellekens overlijdt in 1756.

Haar kinderen, **Jacobus en Helena Schraets**, krijgen het huis met bijbehorende grond toegewezen bij akte van deling, die op 1 juni 1756 te Middelbeers is gepasseerd.¹⁸⁾

Helena Schraets trouwt in 1762 met Andreas Elias van Kemmena(y).¹⁹⁾ Zij krijgen het huis met de gronden in 1780 bij onderhandse deling toegewezen. In de verpondingsboekhouding is de nieuwe belastingplichtige aldus omschreven: **Andries Eliasse van Kemmena**, in huwelijk hebbende Helena Schraets.²⁰⁾

Helena sterft in 1790. Hun huwelijk is kennelijk kinderloos gebleven. Na het overlijden van Helena is er een taxatie gemaakt van de onroerende goederen, nagelaten door Helena, ten behoeve van de successierechten.²¹⁾ In deze taxatie wordt het huis met hof en aangslag getaxeed op 600 gulden. Het is belast met drie vaten rogge Oirschotse maat, die te betalen zijn aan het Oirschotse kapittel. Na het overlijden van Helena hertrouwt Andries. Hij overlijdt ongeveer tweeënhalf jaar later.²²⁾

Volgens de notitie in het verpondingsboek uit 1796 komt het huis met aanliggende grond aan zijn zwager **Jacobus Schraets**.²³⁾ Jacobus, de broer van Helena, is dan weduwnaar van Johanna Dielis van Hersel.²⁴⁾ Jacobus laat in maart 1797 een akte van voogdij opmaken ten behoeve van zijn enige, innocente dochter, Johanna Maria.²⁵⁾

Omtrent dit echtpaar en hun dochter blijven diverse vraagtekens over, die enige toelichting behoeven. Jacobus Schraets is op 10 maart 1705 gedoopt. Het enige huwelijk dat ik van hem heb kunnen vinden, wordt in 1765 in Oirschot gesloten.²⁶⁾ Hij is dan zestig jaar oud. Verwarring met het huwelijk van een naamgenoot lijkt mij onwaarschijnlijk, gezien de beschikbare gegevens. Zoals boven reeds vermeld, trouwt hij met Johanna van Herssel, dochter van Dielis Gerits en Geertruij Ansems van Loon. Johanna is dan weduwe van Jan Corstiaen van de Ven, met wie ze in 1755 trouwde.²⁷⁾ De doopinschrijving van Johanna is niet gevonden. Uit de doopdata van haar broers en zussen is op te maken, dat zij ergens tussen 1720 en 1730 geboren zal zijn. Wanneer zij met Jacobus Schraets trouwt, is zij waarschijnlijk dus tussen de 35 en 45 jaar.²⁸⁾

Rond hun dochter Johanna Maria blijven meer vraagtekens. In genoemde akte van voogdij is letterlijk sprake van: 'Jacobus Lourens Schraets (... verzoekt tot voogden aan te stellen) over zijne innocente dogter Johanna Maria Schraets, in huwelijk verwekt bij wijlen zijne huijsvrouw *Johanna Dielis van Herssel ...*'. Bij de taxatie van de door haar nagelaten goederen voor de successierechten, is sprake van Johanna Maria Jacobusse Schraets.²⁹⁾ In de akte, waarin het transport van haar erfgoederen is geregistreerd, wordt exact dezelfde benaming gebruikt als bij de taxatie.³⁰⁾ De enige Johanna Maria die te vinden is in de aanwezige doopboeken, met als vader Jacobus Schraets, is gedoopt op 24 juni 1768.³¹⁾ Volgens deze inschrijving is haar moeder Petronella van Dun. Of dit een verschrijving is, wordt niet duidelijk. De in de akte van voogdij genoemde moeder heeft wel een zuster Petronella, die getrouwd is met Willem van Dun.³²⁾ Laten we er maar van uitgaan, dat de akte van voogdij de juiste familierelatie weergeeft.

In deze akte benoemd Jacobus tot voogden over zijn dochter, Johanna Maria, Hendrik Huijberts van den Bos en Anthonie Dielis van Hersel. Zij worden daarin onder meer opgedragen om na zijn dood zijn roerende en onroerende goederen publiek of onderhands te verkopen. Jacobus sterft begin januari 1800.³³⁾ De registratie van de overgang van de goederen in de verpondingskohieren volgen elkaar nu snel op.

Volgens die bron gaat het huis met schuur, erf en akker in 1801 over in handen van de reeds genoemde **Johanna Maria Schraets**. Deze registratie loopt dan enigszins achter de feiten aan. In het register van de collaterale successie, waarin de

onroerende goederen die Johanna Maria achterlaat worden getaxeerd, staat te lezen dat zij te Oirschot is overleden en begraven op 12 december 1800.³⁴⁾ Het huis wordt ook nu op een waarde van f 600 geschat. Waarschijnlijk heeft men dit bij de verponding ook ontdekt, want nog in het zelfde jaar wordt het geheel op naam van de erfgenamen van Jacobus Schraats geschreven.

De volgende regel uit 1802 noemt als belastingplichtigen, en wel ieder voor de helft, Anthony van Herssel, broer van de vrouw van Jacobus, en hoogst waarschijnlijk de bovengenoemde voogd, en Willem van Dun, gehuwd met Petronella Egidius van Hersel, een zus van de vrouw van Jacobus.

Deze registratie in het verpondingsregister, die achterloopt op de feitelijke situatie, is nogal verwarrend. Wanneer echter duidelijk wordt, dat Johanna Maria op het moment van registratie reeds overleden is, wordt het hele bezit op naam van de erfgenamen van haar vader Jacobus geboekt. Waarom het kort daarna op naam van Van Herssel en Van Dun geschreven wordt, kan ik alleen verklaren als zij namens de erfgenamen als betalers van de verpondingslasten zijn aangewezen.

Meer duidelijkheid in deze kwestie geeft de akte van transport van 10 juli 1802. Daarin is zonder meer gesteld dat de onroerende goederen van Johanna Maria Jacobusse Schraats op last *van haar erfgenamen* - in de akte worden tien personen genoemd - begin juni van dat jaar openbaar verkocht zijn.³⁵⁾ Op deze openbare verkoop koopt Joseph Peeters van Woensel het hier beschreven pand. In genoemde akte wordt het als volgt omschreven: huis, hof en aangelag, genoemd den Haagh, groot omtrent 9 tot 10 lopen, gelegen onder Kerkhof. Het perceel is ook nu jaarlijks belast met drie vaten rogge, Oirschotse maat, te voldoen aan het kapittel.³⁶⁾ Joseph is een zoon van Petrus Paulus van Woensel en Helena Christianus van Gerwen, die geboortig is van Valkenswaard. De doopschrijving van Joseph heb ik niet kunnen vinden. Zijn ouders zijn in augustus 1753 getrouwd.³⁷⁾ Hun eerste kind is geboren in november 1754 (Johanna Maria), waarna - tot mei 1778 - nog twaalf kinderen in de doopboeken te vinden zijn.³⁸⁾ Hoewel alle in aanmerking komende tussenliggende perioden en de mogelijkheid van een tweeling nagetrokken zijn, is zijn doop niet gevonden. Joseph trouwt in 1795 te Oirschot met Martine den Ouden, dochter van Joannes Aart Joordens en Jenne Maria Marten Meeuws.³⁹⁾ Joseph Peters van Woensel overlijdt op 19 april 1816 en zijn echtgenote Martine in 1822.⁴⁰⁾ De boedel blijft voorlopig onverdeeld, wat blijkt uit de registratie in de kadastrale registers, die rond 1832 zijn aangelegd. Hierin worden, onder artikelnummer 794, als eigenaren genoemd de kinderen van Joseph van Woensel. De omschrijving die het kadaster gebruikt en die we zullen blijven volgen is: twee huizen met schuur, erf en tuin, sectie F nummers 1869 tot en met 1871.⁴¹⁾

Bij de boedelverdeling in 1835 zijn vier van de zeven kinderen van Joseph en Martine nog in leven. Uit de notariële akte blijkt dat het familiebezit op den Heuvel - het ouderlijk huis staat in de herdgang Straten - waaronder de bovenbeschreven percelen, toegewezen wordt aan Franciscus van Woensel.⁴²⁾

Franciscus, geboren in 1800, trouwt op achtentwintigjarige leeftijd met Adriana van Overdijk.⁴³⁾ Hij overlijdt in 1869. De boedel blijft de eerste acht jaar onverdeeld. Een definitieve toewijzing vindt echter pas plaats na het overlijden van

Fluterel 1, situatie 1983
(Jojo: P. Stawinski)

Adriana in 1878.⁴⁴) Volgens de akte van erfdeling krijgt hun zoon Wouterus, ook Waltherus, onder meer de Heuvelse goederen toegewezen.

Wouterus van Woensel is dan veertig jaar oud. Hij huwde in 1872 met Lamberdina Heijms, die afkomstig was uit Liempde. Wouterus laat op de percelen een bijbouw plaatsen. Wat dit precies is, wordt niet duidelijk. Uit de nieuwe omschrijving in het kadaster, die in 1887 is genoteerd, blijkt dit ook niet. De oorspronkelijke percelen worden dan ook samengevoegd tot één perceel, onder het sectienummer F 2895 met de omschrijving huis, schuur en erf.

Wouterus overlijdt op 8 november 1925. Of zijn dochter Adriana Maria het huis *dan* erft, is niet duidelijk. In de kadastrale legger staat bij Wouterus namelijk geen verwijzing naar een opvolgende eigenaar.

Deze is echter wel te vinden onder artikelnummer 4502. Het geheel staat daar op naam van **Godefridus Marinus van Gestel**, die in 1911 gehuwd is met Adriana Maria van Woensel.

Aangezien gegevens over nieuwe eigenaren na 1915 alleen nog maar uit de kadastrale leggers te halen zijn, volstaan we hier met de vermeldingen uit die administratie. Daaruit blijkt dat het geheel, omstreeks 1945, in handen komt van de **drie gezusters van Gestel**, kinderen van Godefridus Marinus en Adriana Maria (art.nr. 6179). Vermoedelijk twee jaar later wordt deze boedel verdeeld, waarbij het beschreven huis met schuur, bouw- en weiland toekomt aan **Johanna Catharina van Gestel**, die gehuwd is met Joannes Babtista Huijskens (art.nt. 6203).

NOTEN

Indien bij gegevens over doop, geboorte, huwelijk en dergelijke geen plaatsnaam wordt genoemd, heeft de betreffende gebeurtenis steeds in Oirschot plaatsgevonden.

- 1) Oud administratief archief Oirschot (OAO), verpondingsboek Kerkhof I, folio 11 verso: Huis en aanstede, 3 lopen en 40 roeden; aangeslagen in de verponding voor 3 gulden 4 stuivers en 14 penningen. Het driesken is 1 lopen groot en is voor 10 stuivers aangeslagen.
- 2) Schepenbankarchief Oirschot (RAO 146 resp. 150), schepenprotocol van 1608, fol. 263 resp. dat van 1624, fol. 2. (Achter de afkorting RAO wordt het nummer gegeven uit de voorlopige inventaris, die door het rijksarchief in Noord-Brabant in het begin van deze eeuw is gemaakt).
- 3) RAO 150, schepenprotocol van 1624, fol. 2.
- 4) In het testament van Jan uit 1642 wordt dit huis beschreven (RAO 167, schepenprotocol van 1642, fol. 180). De familie-concentratie is op te maken uit de eerste folio's van het eerste verpondingsboek van Kerkhof.
- 5) Nicolaes wordt nog genoemd in het testament van zijn broer uit 1645 (RAO 170, schepenprotocol van 1645, fol. 167; Merieken is voor het eerst als zijn weduwe vernoemd in het verpondingsboek van Kerkhof deel I folio 11 vo (ca. 1660).
- 6) Verpondingskohier of -boek Kerkhof I, fol. 13vo en 14. Een transport is niet in de protocollen gevonden.
- 7) In een akte uit 1618 wordt zijn moeder weduwe genoemd (Dit gegeven is te vinden in de copieën, die vroeger gemaakt zijn van RAO 149, schepenprotocol van 1620 (door

het streekarchief genummerd R 149 B), en waarin ook de los inliggende stukken mede zijn gecopieerd. In dit geval betrof het het derde blad, dat achter folio 122 werd aangetroffen, wat handelt over een erfdeling uit 1618). In 1687 wordt een accord gesloten tussen zijn erfgenamen (RAO 223, schepenprotocol 1687, fol. 176).

- 8) In een besteding van 4 juli 1624 is sprake van 'Evertken zoon van Henrick Arien Loijen en wijlen Barbara Everts van Amelroij' (RAO 150, schepenprotocol 1624, fol. 204). Het huwelijk met Elizabeth is op 7 december 1641 in de St.-Petruskerk gesloten (DTB 32.03).
- 9) Elk part is 16 roeden groot en voor 4 stuivers en 6 penningen aangeslagen in de verponding. (Verponding Kerkhof I, fol. 13vo en 14)
- 10) Trouwboek parochie St. Petrus (DTB 32.03) en schepentrouwboek (DTB 32.23), waarin Joanna Jenneken Lamberts Janssen wordt genoemd.
- 11) Verponding Kerkhof I, fol. 13vo, 39B en 40 en II, fol. 3.
- 12) Verponding Kerkhof II, fol. 3. In dit in 1708 aangelegde boek is de weduwe van Jacobus als belastingplichtige genoteerd.
- 13) Jacob is gedoopt te Oirschot op 20-04-1652 (DTB 32.04) en huwt aldaar 26-01-1677 (DTB 32.08). Schepentrouwboek Oirschot, zelfde datum: beiden zijn geboren te Kerkhof en wonen aan de Heuvel (DTB 32.24). Elisabeth is op 6 maart 1642 te Oirschot gedoopt (DTB 32.02).
- 14) DTB 32.38
- 15) RAO, Protocol van allerhande akten 1726-1733, akte van afstand fol. 183vo en erfdeling fol. 184 e.v.
- 16) Maria is gedoopt 16 december 1677 (DTB 32.07) en begraven op 20 april 1756 (DTB 32.60). Zij trouwt met Laureys te Oirschot 03-02-1697 (DTB 32.26). Laureys is gedoopt te Oirschot op 25-01-1662 (DTB 32.04).
- 17) Verpondingsboek Kerkhof II, fol. 3: de toewijzing middels de erfdeling wordt in 1729 in dit boek ingeschreven. De drie percelen worden daarin gemerkt met een 3. In boek Kerkhof III, fol. 3, staat het geheel beschreven als: Huis en aanstede met den akker achter de schuur, 8 lopen en 23 roeden, 'staande in 3 posten'. Aangeslagen voor 6 gulden 14 stuivers en 12 penningen.
- 18) Dit is aangetekend in het verpondingsboek in 1757 (Kerkhof III, fol. 3).
- 19) DTB 32.30A (21-02-1762)
- 20) Verponding Kerkhof IV, fol. 3.
- 21) OAO, Register van de collaterale successie 1773-1794, fol. 307vo e.v.: akte van 16 juni 1790. In de aanhef is genoteerd, dat Helena op 28 april 1790 te Oirschot is overleden en begraven.
- 22) Andries hertrouwt op 21 mei 1791 met Jennemarie Gerits Coolen (DTB 32.31A) en hij is op 24 december 1793 begraven (DTB 32.61).
- 23) Verponding Kerkhof V, fol.3. Andries wordt in dit register Arnoldus Claasse van Kemmena genoemd.
- 24) Johanna van Hersel overlijdt op 12 april 1794 (DTB 32.61). Toen zij met Jacobus trouwde, was zij weduwe van Jan Corstiaen van de Ven, met wie zij op 26 januari 1755 huwde (DTB 32.29).
- 25) RAO 287, protocol van testamenten, fol. 9vo-10.
- 26) Doop Jacobus DTB 32.9; huwelijk voor schepenen 12 mei (DTB 32.30A) en voor de pastoor 19 mei 1765 (DTB 32.12).
- 27) Haar ouders zijn gevonden via de akte van erfdeling, die is opgemaakt op 5 november 1768 (RAO 275, protocol van alderhande acten 1767-1775, fol. 56vo). Huwelijk DTB 32.29.
- 28) Doopboeken 32.9 t/m 32.11.
- 29) OAO, Register van de collaterale successie 1793-1805, fol. 139vo e.v.

- 30) RAO 257, Register van transporten 1800-1803, fol. 157 e.v.
- 31) DTB 32.13.
- 32) Zie noot 27.
- 33) DTB 32.62.
- 34) Zie noot 29.
- 35) Zie noot 30.
- 36) Zie ook verpondingsboeken Kerkhof V, fol. 3 en idem Straten V, fol. 81 vo. en Straten VI, fol.77.
- 37) DTB 32.12 (RK) en 32.29B (schepenen).
- 38) DTB 32.11, 32.13 en 32.14.
- 39) DTB 32.15 (RK) en 32.31 (schepenen).
- 40) In Joseph's overlijdensakte wordt hij als 51 jaar oud genoteerd.
- 41) Bekend is dat bij de invoering van het kadaster een perceel, dat geregistreerd is in de verpondingsregisters, in de kadastrale administratie bijna altijd over meerdere sectie-nummers verdeeld wordt. Dit is ook hier het geval. Zoals reeds gezegd zullen we in dit artikel alleen de percelen blijven volgen die direct betrekking hebben op de woning. De optekening in het kadaster is onder artikelnummer 794, volgnr. 19: F 1869 tuin, 0.14.60 ha; volgnr. 20: F 1870 huis, schuur en erf 0.06.40 ha; vlgnr. 21: F 1871 huis 56 ca.
- 42) Notarieel archief, nummer 5232 (akte van 26 nov. 1835). Francis heeft kadastraal het artikelnummer 922 en het betreft hier de volgnummers 8, 9 en 10.
- 43) Franciscus is gedoopt 29 mei 1800 (DTB 32.17) en trouwt 18 mei 1828. Adriana is gedoopt op 15 jan. 1801; zij is een dochter van Walterus van Overdijk en Joanna Maria Beekmans (DTB 32.17).
- 44) De familie is betrokken bij een erfdeling, geregistreerd in de notariële akte van 26 augustus 1876 (NA 2024). Daarin krijgt Adriana van Overdijk, weduwe van Francis van Woensel, samen met haar kinderen de goederen toegewezen. Adriana overlijdt op 27 mei 1877. De verdeling van haar goederen is beschreven in een akte van mei 1878 (NA 2025).

BIJLAGE

Tijdens het onderzoek naar de oudste, gevonden eigenaren van het beschreven pand, bleek dat deze familie onder verschillende patroniemen en één familienaam in de stukken voor komt. Ter illustratie van de voorkomende verschillen, hier een verslag van dit deel van het onderzoek.

Per persoon worden de verschillende namen gegeven met een verwijzing naar de vindplaats.

Looden Lode Timmermanssoen
aflossing jaarrente: RAO 150, schepenprotocol 1625, folio 9; waarin een verwijzing naar Looden in een akte van 9 aug. 1524

1. Loij Timmermans
[vermoedelijke kinderen (in alfabetische volgorde): zie 2.1 t/m 2.3]

- 2.1. Lijsken dochter van Loij Timmermans
aflossing rente: RAO 150, schepenprotocol 1624, f.6
- 2.2. Jenneken dochter van Loij Timmermans
aflossing rente: als onder 2.1.
- 2.3. Niclaes Loij Timmermans
huwt Jaecxken, dochter van Jans van der Lulsdonck en Metken Geerarts van der Vleuten
[kinderen zie 3.1 t.m 3.3. in de volgorde zoals steeds in akten vernoemd]
verkoop: RAO 150, schepenprotocol 1624, f.2
- 3.1. Jan overl.ca 1645
attestatie; hierin: 'Jan Niclaes Loijen, oudt omtrent vijftich jaeren; RAO 149, schepenprotocol 1620, f.71
verkoop: Jan sone Niclaes Loij Timmermans; RAO 150, schepenprotocol 1624, f.2
aflossing rente: Jan Niclaes Loijen, RAO 150, schepenprotocol 1624, f.6
aflossing jaarrente: Jan sone Niclaes Loij Timmermans; RAO 150, schepenprotocol 1625, f.9
verkoop: Jannen Niclaes Loijen; RAO 153, schepenprotocol 1628, f.217
verkoop hooiland Spoordonk: Jan Niclaes Loijen; RAO 161, schepenprotocol 1636, f.220
testament Jan Niclaes Loijen (en Lodewijcx); RAO 167, schepenprotocol 1642, f.180
testament Jan Niclaessen Lodewijckx; RAO 170, schepenprotocol 1645, f.167
- 3.2. Niclaes overl. tussen 1645 en 1660
huwt Merieke
verkoop: Niclaessen sijnen absenten broer; RAO 150, schepenprotocol 1624, f.2
verkoop hooiland Spoordonk: Niclaes lijn broeder; RAO 161, schepenprotocol 1636, f.220
testament Jan: Niclaessen; RAO 167, schepenprotocol 1642, f.180
testament Jan: Niclaessen; RAO 170, schepenprotocol 1645, f.167
Meriken, weduwe Niclaes Lodewijcx; verpondingskohier Kerkhof I, f.1 1 vo (ca.1660)
- 3.3. Adriaen overl. tussen 1608 en 1618
huwt Meriken dochter van Jan Peter Goorts (van der Hoeven)
[kinderen: zie 4.1 t/m 4.3]
verkoop: Arien Claes Loijen; RAO 146, schepenprotocol 1608, f.263
belendend perceel: weduwe Arien Claes Loijen; RAO 149B, kopie schepenprotocol 1620, waarin los inliggend achter folio 122: erfdeling uit 1618
verkoop: onmondige kinderen van wijlen Adriaen sone Niclaes

Timmermans; RAO 150, schepenprotocol 1624, f.2
 aflossing van een jaarrente: in de akte is abusievelijk Jan i.p.v. Arien geschreven; RAO 150, schepenprotocol 1625, f.9
 verkoop hooiland Spoordonk: kinderen wijlen Arien Niclaessen Loijen; RAO 161, schepenprotocol 1636, f.220
 testament Jan: wijlen Adriaen; RAO 167, schepenprotocol 1642, f.180
 verkoop: Meriken, weduwe Adriaen Niclaes Lodewijcx, dochter van wijlen Jan Peters Verhoeven; RAO 167, schepenprotocol 1642, f.421

4.1. Adriaen

huwt in 1652 Ida Adrianus Schraets (DTB 32.05)
 verkoop: Adriaen: RAO 167, schepenprotocol 1642, f.421
 testament Jan: wijlen Adriaenen; RAO 170, schepenprotocol 1645, f.167
 Adriaen Adriaen Niclaes [Timmermans] ([is later bijgeschreven); verpondingskohier Kerkhof I, f.3 (ca.1660)

4.2. Henrick overl. vóór 1687

huwt Barbara, dochter van Evert van Ammelroy, overl. voor 4 juli 1624
 huwt in 1641 Elizabeth, d.v. Everardus Ammelroyen (DTB 32.03)
 [kinderen: zie 5.1 t/m 5.5]
 besteding: Henrick Arien Loijen en wijlen Barbara Everts van Ammelroy; RAO 150, schepenprotocol 1624, f.204
 testament Jan: Henricken; RAO 167, schepenprotocol 1642, f.421
 Henrick Adriaen Niclaes [Timmermans]; verpondingskohier Kerkhof I, f.13vo-14vo (ca.1660)
 accoord: wijlen Henrick Adriaen Timmermans; RAO 223, schepenprotocol 1687, f.176

4.3. Maria

testament Jan: Maria sijne nichte; RAO 170, schepenprotocol 1645, f.167

5.1. Arien

huwt Maria Hendrick Coppens
 testament Jan: Arien, kind van zijn neef Henricken; RAO 170, schepenprotocol 1645, f.167
 accoord: Adriaen Hendrick Timmermans; RAO 223, schepenprotocol 1687, f.176

erfdeling: Adriaen Henrick Timmermans en Marie Hendrick Coppens; RA 237, schepenprotocol 1699, f.354vo

5.2. Elisabeth

huwt Jacob Schellekens
 testament Jan: Elisabeth, kind van zijn neef Henricken; RAO 170, schepenprotocol 1645, f.167
 accoord: Lijsken Henrick Timmermans; RAO 223, schepenprotocol 1687, f.176

5.3. Evert

besteding: Evertken sone Henrick Arien Loijen en wijlen Barbara Everts van Ammelroij; RAO 150, schepenprotocol 1624, f.204

5.4. Yken

Eijken suster van Evert Henrick Timmermans; verpondingskohier Kerkhof I, f.16
 accoord: Iken Henrick Timmermans; RAO 223, schepenprotocol 1687, f.176

5.5. Jenneke

huwt Jan Baptist Mercx
 accoord: Jenneken Henrick Timmermans; RAO 223, schepenprotocol 1687, f.176

V. EEN DOORTASTENDE PASTOOR VAN WINTELRE EN ZIJN NAZATEN

door J. Lijten

Dat Godefridus van Audenhoven, die pastoor was van Wintelre van 1336 tot 1342, voorbeeldig geleefd heeft, kunnen we niet zeggen. Wel is hij een van de weinige priesters uit die tijd, van wie de levensloop in grote lijnen is na te trekken.

Aan de trouwe lezers van *Campinia* is reeds bekend, dat hij in conflict kwam met zijn superieuren, het kapittel van Oirschot, en dat dit conflict niet alleen leidde tot zijn ontslag maar ook tot een exacte formulering van de verhouding van de onderhorige 'parochies' tot het Oirschotse kapittel. De conclusie, dat Wintelre juridisch geen parochie was maar slechts een hulpkerk van Oirschot, zal zonder meer aanvaard zijn met betrekking tot Vessem en Kneysel en werd op verzoek van het kapittel door de aartsdiaken van Luik in 1360 ook vastgelegd met betrekking tot Middelbeers.

Na de onverkwikkelijke episode in Wintelre van 1336 tot 1342 rijst vanzelf de vraag, waar Godefridus nadien zijn toevlucht heeft gevonden. Misschien bevremdt het ons, dat deze toevlucht in Oirschot was, maar dan moeten we bedenken, dat het kapittel jegens hem als ondergeschikte functionaris van datzelfde kapittel een zekere verantwoordelijkheid had. Er waren voldoende functies in Oirschot, waar hij 'geen kwaad kon'.

Wij speurden hem in Oirschot in 1358. Hij wordt in de akte kapelaan van de Mariakapel genoemd als getuige bij de koop van een jaarrente voor die kapel.²⁾ Kapelaan was toen een priester, die tot taak had missen te lezen krachtens een fundatie. Deze fundaties waren er vele zowel in de Mariakapel of Mariakerk op het Vrijthof als in de Sint-Petrus-kerk.

Hij had ook de bevoegdheid van notaris, zoals we weten uit het testament van Heylwigis, weduwe van Amelius Fabri van de Lusendonck, dat hij opmaakte op 28 oktober 1359. In de notariële bevestiging noemt hij zich 'clericus', maar in een legaat aan Godefridus van Audenhoven, priester, notaris ondergeschreven van 5 schellingen (Godefrido de Audenhoven, presbytero, notario infrascripto, quinque solidos) - in die tijd kon de notaris ook legataris zijn - blijkt, dat hij priester was.³⁾ Overigens is van hem geen enkel ander notariël instrument bekend. De bevoegdheid van notaris, welke taak weel werk vroeg en weinig opbracht, werd in die tijd vooral nagestreefd als een stap om hogerop te komen.

Twintig jaar later, in 1379, was Godefridus getuige bij de schenking van een jaarrente aan de Mariakapel. Hij wordt daar genoemd Godefridus van Audenhoven, priester en rector van genoemde kapel.⁴⁾

In 1383 wordt Godefridus genoemd als vader van een natuurlijke zoon en dochter, Ghiselbertus en Elisabeth. In zoverre deze vermeldingen tijdens zijn leven voorkomen, zullen wij ze in chronologische orde summier aanhalen, terwijl ze hij de bespreking van zijn nazaten meer uitvoerig aan de orde zullen komen en gedocumenteerd worden.

Als rector van de Mariakapel wendde hij zich in 1386 tot de officiaal van het bisdom Luik, omdat een aan hem in die kwaliteit verschuldigde jaarpacht uit de Muystermolen op de grens van Oostelbeers en Vessem al twee jaar ten achter was, waarop de officiaal in juli van het daarop volgende jaar uitspraak deed, dat deze achterstallige jaarpacht betaald diende te worden.⁵⁾ Zoals in 1336 kreeg Godefridus dus gelijk van de officiaal; deze keer wel terecht.

Tussen deze bedrijven door was Godefridus nog eens vernoemd als vader van een natuurlijke zoon, Heinric.

De laatste vermelding, waaruit ons een optreden van Godefridus in levenden lijve bekend is, dateert van 1388. In een akte van 10 januari van dat jaar, opgemaakt door kapittelnotaris Daniel van Oirschot en bezegeld door het kapittel en Willem van Petershem heer van Oirschot, werd door Jan van Audenhoven, rentmeester van het Sint-Jorisgasthuis, een perceel weidegrond, genaamd Renshove en gelegen tussen de Mousten en de gemeynt, voor twee mud rogge per jaar in erfpacht gegeven aan Jan van den Doeren van Aarschot en Arnold Hautappel. Onder de getuigen wordt als eerste genoemd Godefridus van Audenhoven, priester en kapelaan van de Oirschotse kerk. Na hem wordt onder anderen ook nog een Wouter van Audenhoven genoemd als getuige.⁶⁾ Deze akte is blijkens bezegeling door het kapittel en de heer van Oirschot met een zekere plechtigheid omgeven, die het belang van de juridische handeling ons inziens overstijgt. Waarschijnlijk is het eerste bezoek van de jonge heer van Oirschot door het kapittel handig aangegrepen, om duidelijk vast te leggen, dat het Sint-Jorisgasthuis door het kapittel en de plaatselijke heer gezamenlijk bestuurd diende te worden.⁷⁾

Het verbaasde ons om in twee akten van dezelfde datum, 23 december 1420, voor Bossche schepenen Godefridus betiteld te zien als kanunnik van Oirschot. Zijn kleinzoon treedt in die akten op en wordt daar genoemd Rutger zoon van Henrick natuurlijk zoon van heer Godefridus van Audenhoven, kanunnik van Oirschot.⁸⁾ Op deze basis alleen hadden we niet durven aannemen, dat Godefridus inderdaad kanunnik is geweest, maar in de oorspronkelijke tekst van het jaargetijdenboek van het Oirschotse kapittel, die kort voor 1400 geschreven moet zijn, wordt op 21 augustus een jaargetijde genoteerd voor 'heer Godefridus van Audenhoven, kanunnik van deze kerk'.⁹⁾

Wij moeten daarom wel aannemen, dat Godefridus na 10 januari 1388 (dan wordt hij nog geen kanunnik genoemd) een benoeming tot kanunnik heeft weten te verkrijgen. Hij moet op dat moment al een oud man geweest zijn, de tachtig naderend, en zal dus maar zeer kort als kanunnik gefunctioneerd hebben, echter lang genoeg om in die kwaliteit een jaargetijde te regelen. Het is dan ook heel begrijpelijk, dat hij in de Oirschotse documenten, ook die na zijn benoeming zijn gedateerd, nooit als kanunnik betiteld werd, omdat men al vele jaren lang gewoon was hem als kapelaan te betitelen. Voor Bossche schepenen zal zijn kleinzoon echter deze kwaliteit genoemd hebben en deze hebben die betiteling natuurlijk overgenomen. Als wij ons afvragen, hoe hij erin geslaagd is zich tot kanunnik te laten benoemen, is het goed te bedenken, dat de familie van Audenhoven steeds tegen de heren van Oirschot, die als patroon om beurten met de hertog een kanunnik benoemden, heeft aangeleund. Dit aanleunen tegen de heren, van de van Audenhoven's, zoals ook van meerdere andere vooraanstaande Oirschotse families, blijkt onder andere uit huwelijken met natuurlijke kinderen uit de families van Petershem en van

Merode en werd in 1388 ook wel duidelijk uit de aanwezigheid van twee van Audenhoven's als getuigen bij de akte, die in aanwezigheid van de heer werd opgemaakt. Godefridus, al hoogbejaard, zal niet lang van zijn kanonikaat genoten hebben, maar gezien de stichting van het jaargetijde zal hij het wel als een bekroning van zijn levensloop ervaren hebben.

De nazaten

Zoals vele priesters van zijn tijd heeft Godefridus van Audenhoven de celibaatsverplichting niet altijd onderhouden. Wij kennen van hem drie natuurlijke kinderen, twee zonen en een dochter. De moeder van deze kinderen vonden we nergens genoemd. Vermoedelijk was het zijn huishoudster. Wij bespreken deze kinderen in de volgorde van hun eerste vermelding.

Zoon Ghiselbertus

Deze vonden we voor het eerst vermeld in 1383. Hij was toen blijkbaar volwassen en trad handelend op voor schepenen van 's-Hertogenbosch doordat hij aan zijn zuster Elisabeth, uitdrukkelijk genoemd als natuurlijke dochter van genoemde Godefridus, beloofde een jaarpacht te betalen uit huis en aangelag in Oirschot. De toezegging werd gedaan in handen van de Bossche notaris Adam van Mierd, zodat over leeftijd of handelingsbekwaamheid van Elisabeth niets blijkt.¹⁰⁾

Giselbert vonden we slechts tweemaal later genoemd en wel in 1400 en 1403. In 1400 werd hij genoemd 'Ghisebrecht zoon van heer Godert van Audenhoven'. Hij trad op in rechte namens het kapittel van Oirschot voor schepenen van Oerle. Hij kreeg daar de verzekering van vier schepenen, dat het Oirschotse kapittel al meer dan dertig jaar recht had op een jaarpacht uit onroerend goed onder Meerveldhoven en Zeelst.⁹⁾ Het ligt voor de hand, dat hij rentmeester was van het kapittel, doch wij vonden hem nergens uitdrukkelijk als zodanig genoemd, hoewel ook de volgende vermelding in dezelfde richting zou kunnen wijzen.

In 1403 verkreeg Giselbert twee jaarrenten, die vroeger aan het kapittel betaald moesten worden. Mogelijk is hier sprake van ruil met het kapittel»)

Dochter Elisabeth

De dochter is ons eerst bekend geworden in de toezegging door haar broer Giselbert van een jaarpacht in 1383.¹³⁾

Er is van haar slechts één andere vermelding bekend van 53 jaar later. Vermoedelijk was zij toen overleden. Zij was gehuwd (geweest) met Jan van den Dijck en had bij hem twee zonen, Giselbert en Daniel. Deze twee zonen van 'Johannes van den Dyc en Elisabeth natuurlijke dochter van heer Godefridus van Audenhoven, priester, verkochten een jaarpacht uit huis en aangelag onder Oirschot aan Goeswinus natuurlijke zoon van heer Rutgherus van Audenhoven, priester, waartegenover Henricus zoon van Petrus genoemd heer Danels zoon gebruik maakte van zijn naastingsrecht, maar dit weer afstond aan Goeswinus.¹⁴⁾

Zoon Heinric

Van deze natuurlijke zoon vonden we slechts één vermelding. In 1387 verkocht 'Ileinric here Goedevarstsoen van Audenhoven' voor schepenen van Oirschot een jaarpacht aan Jan van Audenhoven.¹⁵⁾

Misschien is het goed hier op te merken, dat de Bossche schepenen, die hun akten redigeerden in het Latijn, de officiële Latijnse doopnamen gebruikten, terwijl de Oirschotse schepenen, die in hun akten de Nederlandse taal bezigden, de namen schreven zoals ze in de volksmond klonken.

Heinric was in 1387 niet alleen volwassen, maar hij had zelfs al een volwassen zoon, die in het jaar daarop in rechte optrad: Rutger.

Kleinzoen Rutger

Deze kleinzoen is speurbaar van 1388 tot 1426. In 1388 gaf hij voor Bossche schepenen een stuk land onder Hedel uit in erfpacht. Hij werd daar genoemd 'Rutgher genaamd van Audenhoven, zoon van Henricus, natuurlijke zoon van heer Godefridus van Audenhoven, priester'.¹⁶⁾ Het jaar daarop kocht hij een jaarpacht uit grond in Oirschot voor Oirschotse schepenen. Daar wordt hij genoemd 'Rutger Henricx her Godevaertssoen soen van Audenhoven'.¹⁷⁾ Meestal echter werd in Oirschot bij hem de naam 'van Audenhoven' weggelaten, zoals dat in de Oirschotse volksmond nog dikwijls gebeurt.

Ook in 1397 kocht Rutger een jaarpacht uit huis en aangelag onder Hedel, nu voor Bossche schepenen.¹⁸⁾

In 1402 verklaarden schepenen van Oirschot, dat Rutger als schepen aanwezig was, toen Ghisebrecht Sceers, hun medeschepen, recht van overpad verkreeg door de hof van heer Rutger van Audenhoven.⁹⁾ Dit moet dan geweest zijn in de jaren 1397 of 1400, in welke jaren hij voor het eerst schepen was.²⁰⁾

Wij vermoeden, dat Rutger kort na 1400 tijdelijk uit Oirschot vertrokken is, want terwijl hij blijkens zijn latere staat van dienst heel bekwaam zal zijn geweest, keerde hij in ruim tien jaar tijd niet als schepen terug.

In 1404 verkocht hij jaarpachten aan Jan van den Doeren van Aarschot ten overstaan van Oirschotse en Bossche schepenen.²¹⁾ Dit wijst mogelijk ook in dezelfde richting.

In 1413 was Rutger weer terug in Oirschot en fungeerde hij als schepen als derde in rang zoals ook in 1400.²²⁾ Hij zal echter in de loop van de zomer weer uit Oirschot vertrokken zijn, want in oktober van dat jaar was hij als schepen vervangen door Jan die Smet.²³⁾ Drie jaar later was hij definitief terug in Oirschot en fungeerde daar als president-schepen in 1417,²⁴⁾ 1420,²⁵⁾ 1423²⁶⁾ en 1426.²⁷⁾

Terwijl hij schepen was in 1420, heeft Rutger voor Bossche schepenen zijn naastingsrecht ten opzichte van enige jaarrenten aangetoond en ook weer afgestaan.²⁸⁾

Wij veronderstellen, dat Rutger niet lang na 1426 is overleden. Hij had een zoon met de naam Godefridus.

Achterkleinzoen Godefridus

Deze achterkleinzoen is ons bekend, doordat hij voor schepenen van Oirschot een jaarpacht verkocht uit een huis en aangelag onder Kerkhof in het centrum van Oirschot. Hij wordt daar aangeduid als 'Godevert Rutgers Henricx heren Govertssoens soen van Audenhoven'.²⁹⁾

Wij vermoeden, dat deze Godefridus van Audenhoven van 1436 tot 1438 (of 1443) dienstdoend pastoor van Vessem en Wintelre geweest is,³⁰⁾ hoewel we geen positief argument hebben voor deze identificatie. Dan zouden overgrootvader en achterkleinzoen met dezelfde naam met een interval van een eeuw in dezelfde plaats pastoor geweest zijn.

Besluit

Concluderend menen we met recht te mogen zeggen, dat Godefridus van Audenhoven, pastoor van Wintelre van 1336 tot 1342, een doortastend persoon was. Als pastoor in Wintelre trad hij doortastend op tegen zijn werkgever, het Oirschotse kapittel, ofschoon hij daarbij niet in zijn recht stond. Ook in zijn doortastendheid ten opzichte van het vrouwelijk geslacht stond hij niet in zijn recht. Hij heeft de bevoegdheid van notaris weten te verkrijgen en op het einde van zijn lange leven de benoeming tot kanunnik in Oirschot, wat hij zeker als een bekroning zal hebben ervaren. Van zijn nazaten heeft vooral zijn kleinzoon Rutger zich ontpopt als een bekwaam man, die vier termijnen als president-schepen van Oirschot heeft gefungeerd.

NOTEN

- 1) J. Lijten, *'De verhouding van het Oirschotse kapittel tot de onderhorige parochies'*, in *Campinia* jrg. 23 (1993), blz. 156 - 170.
- 2) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 408, R. nr. 29 d.d. 1358.12.14.
- 3) Origineel: A.T.H.G.Oirschot, ch. 1359.10.28.
- 4) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 398, R. nr. 82 d.d. 1379.02.04.
- 5) Originele akte van vonnis van de officiaal, waarin het verzoek van Godefridus is geïnterced: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 396, R. nr. 99 d.d. 1386.03.26 en nr. 105 d.d. 1387.07.23.
- 6) De akte is enkel bewaard in afschrift in het Register van Dooren - van Baar in het parochiearchief van Oirschot, blz. 75 t/m 78.
- 7) Vrgl. J. Lijten, *'Het bestuur van het Oirschotse Sint-Jorisgasthuis rechtens en feitelijk'*, in *Campinia* jrg. 16 (1986), blz. 155 - 179 en *'De heren van Oirschot uit de familie van Petershem'*, in *Campinia* jrg. 19 (1989), blz. 3 - 21.
- 8) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 191, R. nrs. 255 en 256.
- 9) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 387, fol. XXXIV°.
- 10) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 149, R. nr. 91 d.d. 1383.06.02.
- 11) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 97, R. nr. 192 d.d. 1400.06.04.
- 12) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 163, R. nr. 208 d.d. 1403.09.28.
- 13) Zie noot 10.
- 14) Originelen: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 149, R. nrs. 312, 313 en 314 d.d. 1436.06.08 en 1436.06.21 (2 maal).
- 15) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 434, R. nr. 102 d.d. 1387.04.10.
- 16) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 143, R. nr. 112 d.d. 1388.03.26.
- 17) Authentiek afschrift: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 117, R. nr. 117 d.d. 1389.09.04.
- 18) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 370, R. nr. 173 d.d. 1397.07.08.
- 19) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 435, R. nr. 203 d.d. 1402.12.18.
- 20) Voor 1397: O.A.A.O., vrl. inv. nr. 7706, stuk nr. 12.
voor 1400: A.T.H.G.Oirschot, ch. nrs. 1400.04.21 en 1400.03.06.
- 21) Originelen: R.A.N.B., A.K.O., inv. nrs. 144 en 370, R. nrs. 209 en 210 d.d. 1404.03.08 en 1404.04.09.
- 22) A.T.H.G.O., ch. 1413.01.17; O.A.A.O., ch. 1413.06.14.
- 23) R.A.O., ch. 1413.10.09.
- 24) A.T.H.G.O., chs. 1417.02.19 en 1417.06.10.
- 25) A.T.H.G.O., chs. 1420.02.01; 1402.02.25; 1420.04.23 en 1420.12.08.
- 26) A.T.H.G.O., ch. 1423.11.03 en zevenmaal in Kapittelarchief.
- 27) R.A.O., ch. 1426.02.10 en A.T.H.G.O., chs. 1426.05.10 A en B; 1426.06.23.
- 28) Originelen: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 191, R. nrs. 255 en 256 beide d.d. 1420.12.23.
- 29) Origineel: R.A.N.B., A.K.O., inv. nr. 374, R. nr. 297 d.d. 1431.02.05.
- 30) Vrgl. J. Lijten, *'De pastoors van Vessem, Wintelre en Knegsel voor 1648'*, in *De Hooge Dorpen*, Hapert 1993, blz. 63.